

**ENDONEZYA PAZARI
HEDEF SEKTÖR
ANALİZ RAPORU**

ŞUBAT 2021

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	2
GRAFİK LİSTESİ	3
KISALTMALAR.....	3
YÖNETİCİ ÖZETİ	4
1. GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2. DIŞ TİCARET VERİLERİ.....	6
3. TÜRKİYE – ENDONEZYA TİCARİ İLİŞKİLERİ	9
4. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	10
4.1. GÜMRÜK VERGİLERİ.....	11
4.2. İÇ VERGİLER VE ORANLARI	11
4.3. ÜRÜN STANDARTLARI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR.....	12
4.4. TEST, MUAYENE VE BELGELENDİRME	12
4.5. AMBALAJ, PAKETLEME VE ETİKETLEME	12
4.6. TEKNİK ENGELLER.....	13
5. ÜLKEDE ÖNEMLİ SEKTÖRLER	15
5.1. TARIM VE HAYVANCILIK	15
5.2. SANAYİ.....	16
5.3. HİZMETLER	16
5.4. MADENCİLİK	17
5.5. ENERJİ.....	18
6. HEDEF PAZARLAR ANALİZİ.....	19
6.1. ENDONEZYA’NIN TÜRKİYE’DEN İTHALATI	20
6.2. ENDONEZYA’NIN ÇİN HALK CUMHURİYETİ’NDEN İTHALATI	22
6.3. ENDONEZYA’NIN SİNGAPUR’DAN İTHALATI	23
6.4. ENDONEZYA’NIN JAPONYA’DAN İTHALATI	24
6.5. ENDONEZYA’NIN TAYLAND’DAN İTHALATI	26
6.6. ENDONEZYA’NIN AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NDEN İTHALATI	27
7. KAYNAKÇA.....	29

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Endonezya’nın Temel Ekonomik Göstergeleri	5
Tablo 2: Endonezya’nın İthalatında Öne Çıkan İlk 10 Ürün (1.000 \$)	19
Tablo 3: Endonezya’nın Türkiye’den İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$).....	20
Tablo 4: Endonezya’nın Çin’den İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)	22
Tablo 5: Endonezya’nın Singapur’dan İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)	23
Tablo 6: Endonezya’nın Japonya’dan İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)	25
Tablo 7: Endonezya’nın Tayland’dan İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$).....	26
Tablo 8: Endonezya’nın ABD’den İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$).....	28

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Endonezya'nın Dış Ticaret Göstergeleri (1.000.000.000 \$)	6
Grafik 2: Başlıca Ürünler İtibarı ile Endonezya'nın İhracat Verileri (1.000.000.000 \$)	7
Grafik 3: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Endonezya'nın İhracatı	7
Grafik 4: Başlıca Ürünler İtibarı ile Endonezya'nın İthalat Verileri (1.000.000.000 \$)	8
Grafik 5: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Endonezya'nın İthalatı	8
Grafik 6: Türkiye – Endonezya Ticaretine İlişkin Başlıca Ekonomik Göstergeler (1.000.000 \$)	9
Grafik 7: Türkiye'nin Endonezya'ya İhracatında Başlıca Ürün Grupları (1.000.000 \$)	9
Grafik 8: Türkiye'nin Endonezya'dan İthalatında Başlıca Ürün Grupları (1.000.000 \$)	10

KISALTMALAR

GTIP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

USD: Amerikan Doları (United States Dollar)

GSMH: Hayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

ISO: Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Güneydoğu Asya ile Avustralya anakaraları arasında uzanan bir adalar grubu devleti olan Endonezya'nın karasuları toplam yüz ölçümünün yaklaşık olarak dört katı kadardır.
- Kuzeyde Malezya, doğuda Papua Yeni Gine ile komşu olup, batısında ve güneyinde Hint Okyanusu bulunmaktadır.
- 17 bin kadar adasıyla Endonezya pek çok önemli ticari ve stratejik suyollarını kontrol etmektedir.
- En büyük adaları Java, Sumatra, Bali, Kalimantan (Borneo), Sulawesi ve Papua (İrian Jaya)'dır. Endonezya topraklarının yarısından fazlası ormanlık olup, önemli bir bölümü de dağlık ve volkaniktir.
- Endonezya dünyanın en kalabalık dördüncü ülkesidir. Ortalama yaş 28,6 yıldır.
- Doğurganlık oranı kadın başına 2,4 doğumdur. 2030 yılında doğurganlık oranının düşse de yenileme seviyesi olan 2,1'de tutunacağı öngörülmektedir.
- Endonezya'da son zamanlarda yapılan araştırmalar ülkenin maden rezervlerinin tahmin edilenden çok daha zengin olduğunu göstermiştir.
- Ülke kömür, kalay, bakır, nikel, boksit, altın, gümüş, demir cevheri, kaolin, mermer, granit kaynaklarına sahiptir.
- Madencilik üretiminin uzun vadede gelişeceği öngörülmektedir. Dünya nikel üretiminin %20'si, alüminyum üretiminin %10'u Endonezya'ya aittir.
- 2019 yılında 3 milyar varil kanıtlanmış ham petrol rezervine sahip Endonezya, 69 ülke arasında 28. sıradadır [Venezüella 1. (303 milyar varil), Türkiye 51. (320 milyar varil)] (ABD-EIA).
- 2018 yılında 914 bin varil/gün'lük ham petrol üretimi ile 126 ülke arasında %1 pay ile 23. sıradadır [ABD 1. (18 milyar varil/gün), Türkiye 54. (73 bin varil/gün)] (ABD-EIA).
- 2019 yılında 100 trilyon feet³ kanıtlanmış doğalgaz rezervine sahip Endonezya, 92 ülke arasında %1 pay ile 14. sıradadır [Rusya Federasyonu 1. (2 katrilyon feet³), Türkiye 90. (170 milyar feet³)] (ABD-EIA).
- Türkiye'nin 2018 yılında yurt dışına gerçekleştirdiği 4 milyar dolar değerindeki toplam yurt dışı doğrudan yatırımda, Endonezya 8 milyar dolar ile 28. sıradadır (TCMB).

1. GENEL EKONOMİK DURUM

Tablo 1: Endonezya'nın Temel Ekonomik Göstergeleri

GSYİH (trilyon ABD \$)	1,1
Reel GSYİH Büyüme Oranı (%)	-2,7
Nüfus (milyon)	267
Nüfus Artış Hızı (%)	1,1
Kişi Başına GSYİH (SAGP, ABD \$)	11.182
Enflasyon Oranı (%)	1,55
İşsizlik Oranı (%)	7,7
İhracat (fob-milyar ABD \$)	167
İthalat (fob-milyar ABD \$)	170
Endonezya'daki Türk Sermayeli Firma Sayısı	11

Kaynak: Trading Economics

2019 tarihli World Economic Forum'un çıktıklarına istinaden; küresel rekabetçilik açısından dünyadaki 141 ülke arasında Singapur'un 1., Türkiye'nin ise 61. sırada olduğu listede Endonezya 50. sıradadır. 2020 yılında sabit fiyatlara ve satın alma gücü paritesine göre, 1,16 trilyon dolar değerine ulaşan GSYİH'nin 2021 yılında 4 trilyon dolar olması beklenmektedir (IMF-2020). IMF'nin 2020 verileri ışığında, Endonezya'nın, 2020 yılı itibarıyla 194 ülke arasında dünyanın 7. büyük ekonomisi olduğu söylenebilmektedir [Çin 1. (28 trilyon dolar), Türkiye 13. (2 trilyon dolar)] .

Dünyanın 16. büyük ekonomisi olan Endonezya, bir adalar grubu devletidir. 1997 Asya ekonomik krizi sonrasında istikrarlı bir ekonomik büyüme kaydeden Endonezya, Dünya Bankası "İş Yapma Kolaylığı" endeksinde 73. sırada yer almaktadır.

Çin, Hindistan ve ABD'nin ardından dünyanın en kalabalık 4. ülkesi olan Endonezya'nın, 273,5 milyonluk nüfusu içerisinde iş gücüne katılım oranı %69, işsizlik oranı ise %5,3'tür. İstihdamın %48'i hizmetler sektöründe, %22'si sanayi sektöründe, %30'u ise tarım sektöründe sağlanmaktadır.

Uluslararası Para Fonu (IMF) tahminlerine göre Endonezya'nın 2030 yılına kadar dünyanın beşinci büyük ekonomisi olacağı öngörülmektedir. Ülkenin güçlü yönleri arasında genç ve kalabalık nüfus, zengin doğal kaynaklar, disiplinli mali politikalar, düşük kamu borcu, küresel finansal krize dirençli bankacılık sistemi ve istikrarlı uluslararası ilişkiler faktörleri sıralanmaktadır. Resmi para birimi Endonezya Rupiahı (IDR) olan Endonezya'nın 2019 yılı GSYİH büyüklüğü cari fiyatlarla 1,1 trilyon dolardır.

Sabit fiyatlara ve satın alma gücü paritesine göre Kişi Başına Düşen Milli Gelirinin 2020 yılında -%2,7 oranında azaldığı görüle ülkenin KBDMG'ini en çok artıran 194 ülke arasında 108. Olmuştur. 2018 yılı verilerine göre ülkenin GSYİH'sı içinde tarım sektörünün payı %13, sanayinin %40 ve hizmetler sektörünün %43 (Dünya Bankası-2019) 2020 yılında %2,9 olan tüketici fiyatlarına göre yıllık ortalama enflasyon oranının 2021

yılında %2,9 olacağı tahmin edilmektedir (IMF-2020). Ülkedeki işsiz sayısının toplam iş gücüne oranının 2020 yılında %7,7 olarak kaydedilmiştir. (Dünya Bankası-2019). 2020 yılında %3 oranında açık verilen cari ödemeler dengesinin GSYİH'ya oranının, 2021 yılında da %3 oranında açık vermesi beklenmektedir (IMF-2020).

Endonezya'nın ekonomik planlaması, 2005'ten 2025'e uzanan 20 yıllık bir kalkınma planını takip etmektedir. Her biri farklı kalkınma önceliklerine sahip olan RPJMN (Rencana Pembangunan Jangka Menengah Nasional) adı verilen 5 yıllık orta vadeli planlara ayrılmıştır. Mevcut orta vadeli kalkınma planı (uzun vadeli planın üçüncü aşaması) 2015-2020 yılları arasında yürütülmüştür. Diğerlerinin yanı sıra bu plan, eğitim ve sağlık hizmetleriyle ilgili altyapı geliştirme ve sosyal yardım programlarına odaklanmaktadır. Kamu harcamalarındaki bu tür değişimler, uzun süredir devam eden enerji sübvansiyonlarının reformlarıyla sağlanmakta ve yoksullara doğrudan etki eden programlara daha fazla yatırım yapılmasına olanak tanımaktadır.

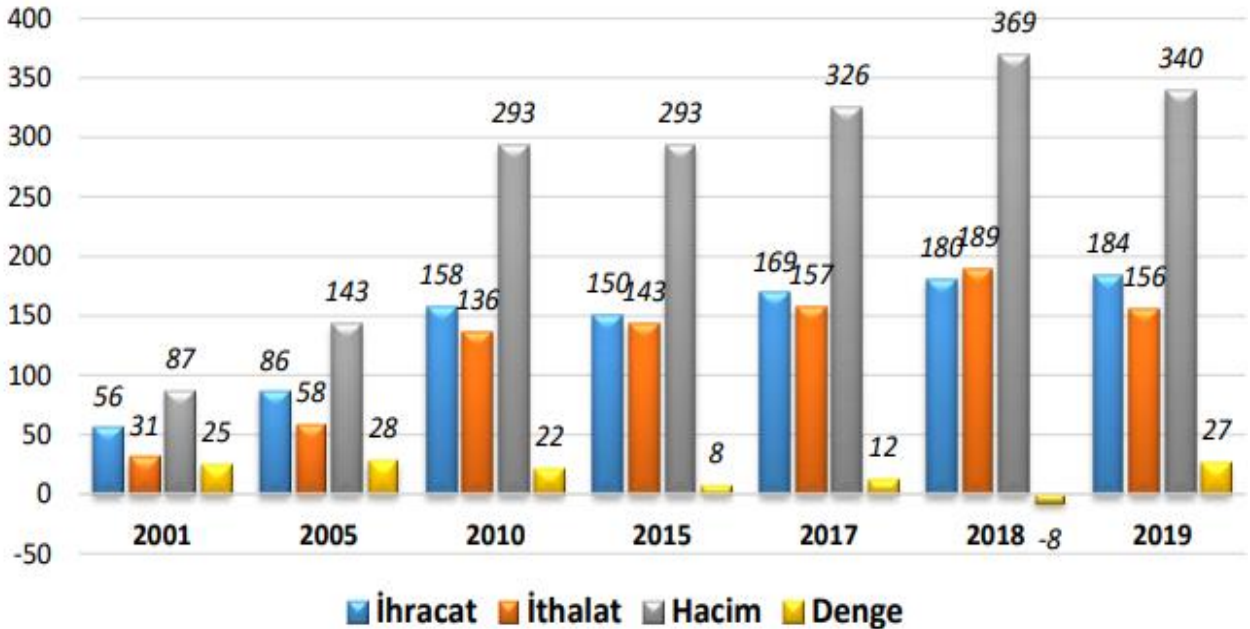
Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre Endonezya ekonomisi, 2019 yılında yıllık reel olarak %5 oranında büyümüştür, ancak 2020 yılında COVID-19 pandemisi etkisiyle bu büyümenin %1,5 oranına gerilemiştir.

Comtrade verilerine göre, Endonezya 2019 yılında toplam 167 milyar dolarlık ihracat ve 170 milyar dolarlık ithalat yapmıştır. En yakın ticari ilişkilerini Çin, Japonya, Singapur, ABD, Güney Kore ile kurmuştur. Türkiye, 2019 yılında Endonezya'ya 289 milyon dolarlık ihracat yaparken Endonezya'dan 1,35 milyar dolarlık ithalat yapmıştır. 2019 yılındaki 1,5 milyar doların üzerindeki ikili ticaret büyüklüğümüz ile Endonezya, Türkiye'nin 48. büyük ticari ortağı konumundadır.

2. DIŞ TİCARET VERİLERİ

2019 yılında Endonezya'nın 27 milyar dolarlık dış ticaret fazlası mevcuttur. İhracatı 184 milyar dolar, ithalatı 156 milyar dolar değerinde gerçekleşmiştir.

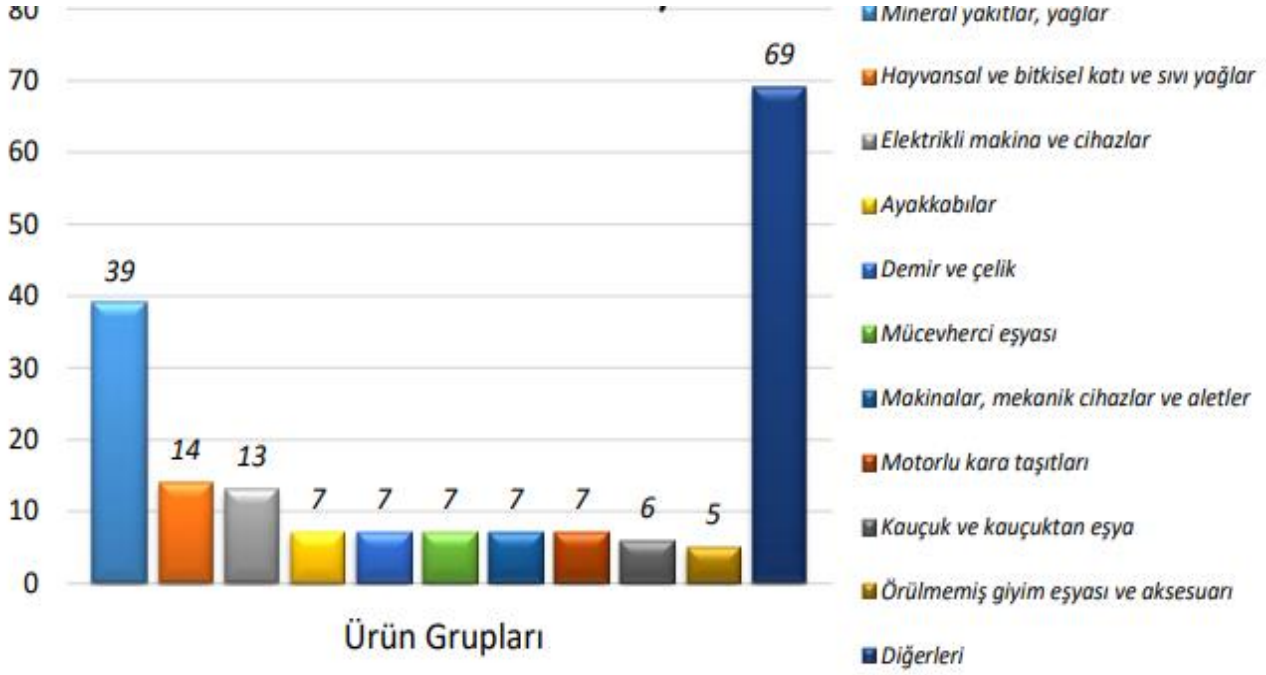
Grafik 1: Endonezya'nın Dış Ticaret Göstergeleri (1.000.000.000 \$)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Grafik 2'de görülebileceği üzere, ülkenin dünyaya yaptığı ihracatta mineral yakıtlar ve yağlar; hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, elektrikli makine ve cihazlar ön plana çıkmaktadır.

Grafik 2: Başlıca Ürünler İtibarı ile Endonezya'nın İhracat Verileri (1.000.000.000 \$)

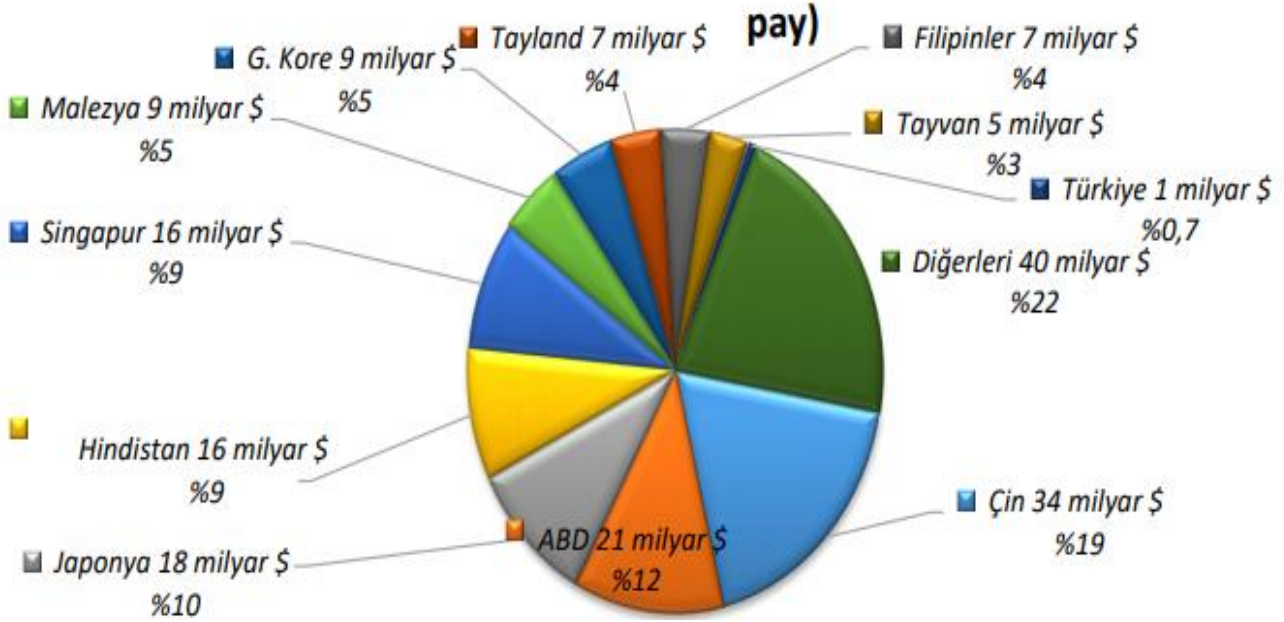

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Başlıca ülkeler itibarıyla gerçekleştirilen ihracatın dağılımına bakıldığında, ülkenin gerçekleştirdiği ihracatta en önemli ticari partnerin %19 pay ile Çin Halk Cumhuriyeti olduğu görülmektedir. Akabinde Japonya, Hindistan, Singapur ve Malezya yer almaktadır.

Grafik 3: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Endonezya'nın İhracatı

Endonezya'nın Ülkelere Göre İhracatı 2019 (milyar dolar, % pay)

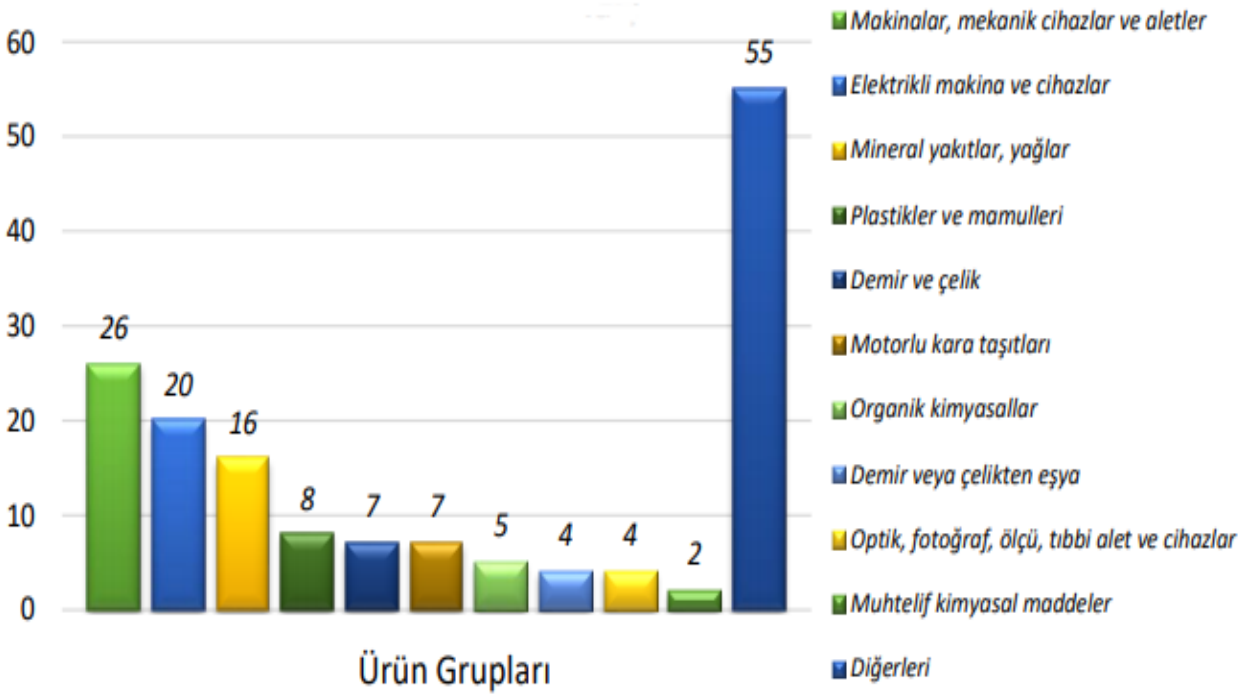

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Endonezya'nın gerçekleştirdiği ithalata baktığımızda ise makine, mekanik cihazlar ve aletlerin ilk sırada olduğu görülebilmektedir. Elektrikli makineler ve cihazlar, mineral yakıtlar ve yağlar, plastikler ve mamulleri de ülkenin ithalatında önem arz eden ürün gruplarıdır.

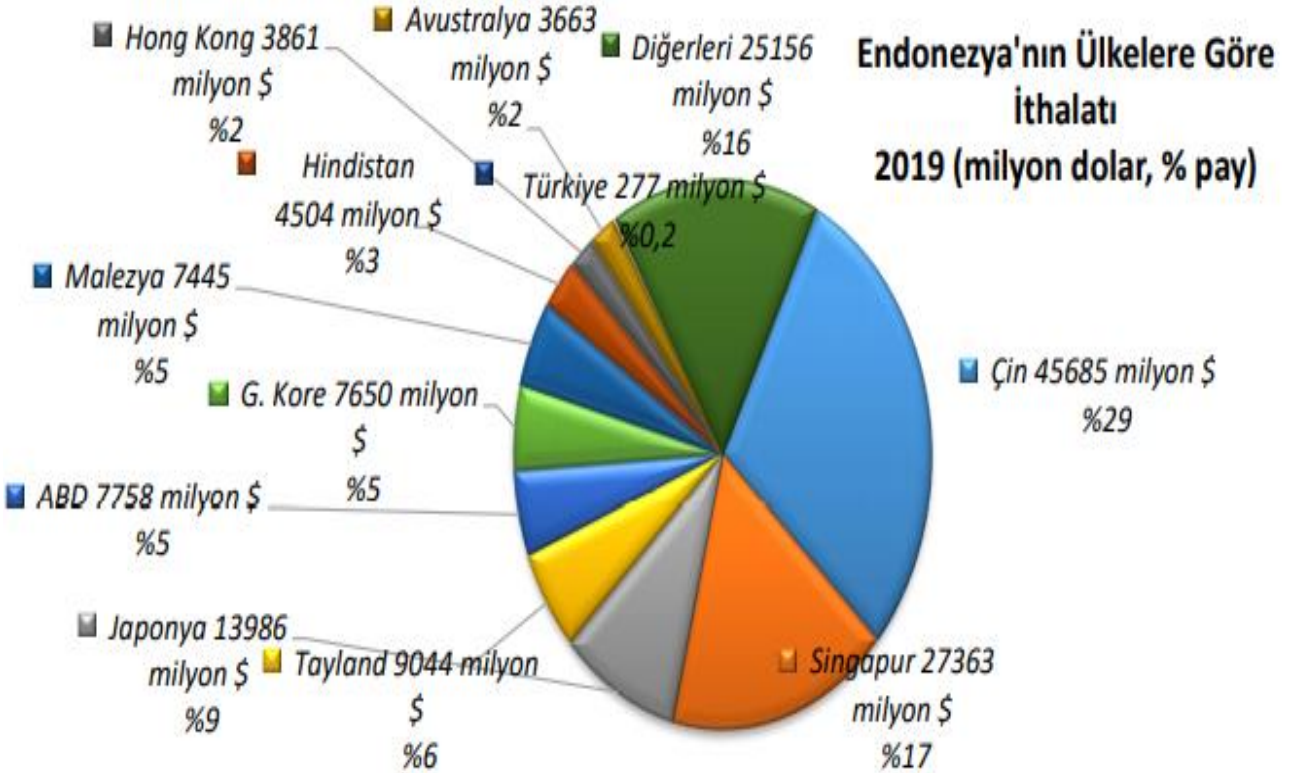
Grafik 4: Başlıca Ürünler İtibarı ile Endonezya'nın İthalat Verileri (1.000.000.000 \$)

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Söz konusu ürün gruplarında yapılan ithalata bakıldığında ise, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yine en önemli ticari partner olduğu görülmektedir. Pazarda payı %30 civarına ulaşmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ardından Singapur, Tayland, Japonya, ve ABD ülkenin en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında yer almakta olup söz konusu ülkeler işbu raporun sonunda detaylı olarak incelenecektir.

Grafik 5: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Endonezya'nın İthalatı

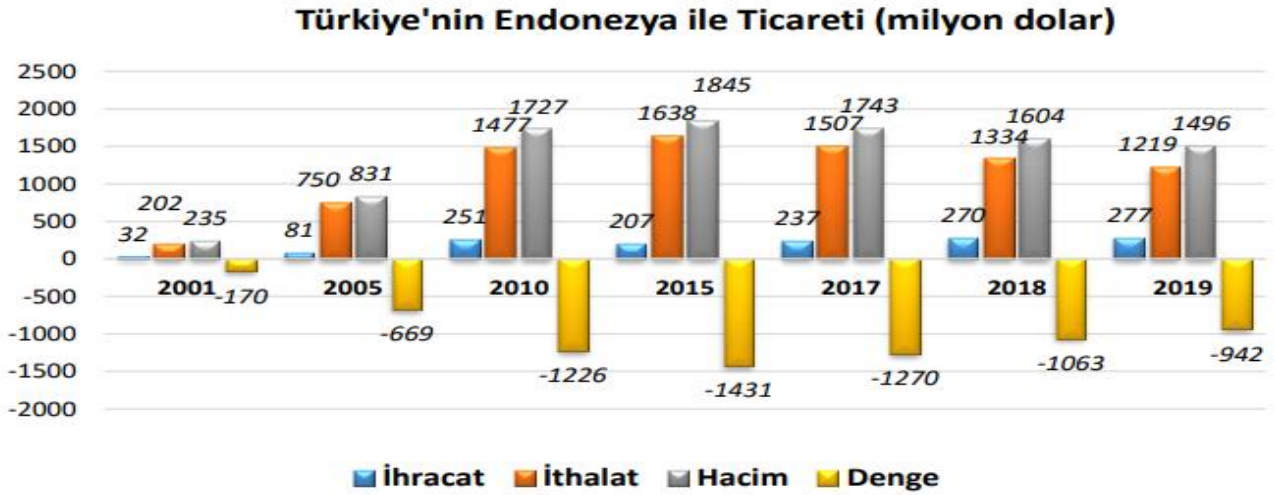
Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

3. TÜRKİYE – ENDONEZYA TİCARİ İLİŞKİLERİ

G-20 üyesi olan Endonezya, 2020 yılının sonu itibarıyla 273 milyonluk nüfusu ve 1,1 trilyon ABD dolarlık milli gelire Güneydoğu Asya'nın 1., dünyanın ise en büyük 16. ekonomisi olmuştur. 2000 yılında 262 milyon ABD doları olan ikili ticaret hacmimiz, 2019 yılında 1,55 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Türkiye-Endonezya Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) VIII. Dönem Toplantısı 11-12 Ekim 2017 tarihlerinde Cakarta'da gerçekleştirilmiştir. Endonezya'da 11 Türk sermayeli firma bulunmakta olup ülkemizde ise 3 adet Endonezya sermayeli şirket faaliyet göstermektedir. Türkiye ile Endonezya arasında Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (Serbest Ticaret Anlaşması niteliğindedir) imzalanması öngörülmekte olup, müzakereler devam etmektedir.

Grafik 6: Türkiye – Endonezya Ticaretine İlişkin Başlıca Ekonomik Göstergeler (1.000.000 \$)

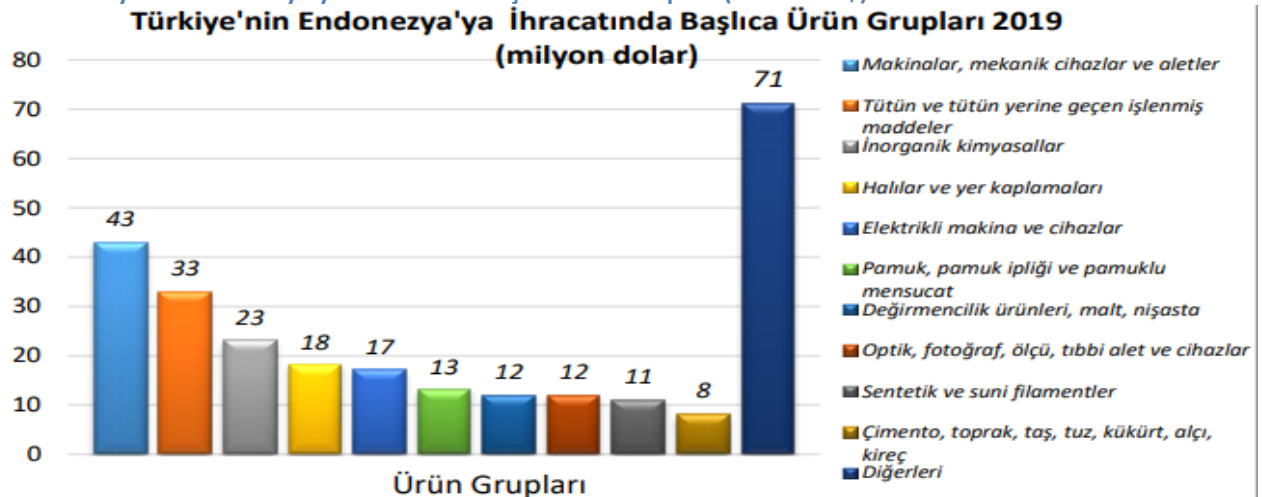

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Türkiye'nin 48. Büyük ticari ortağı statüsünde bulunan Endonezya'ya 2019 yılında İhracatımız 289 Milyon USD olarak kaydedilmiştir. İthalat ise, 1,35 Milyar USD olarak ölçülmektedir.

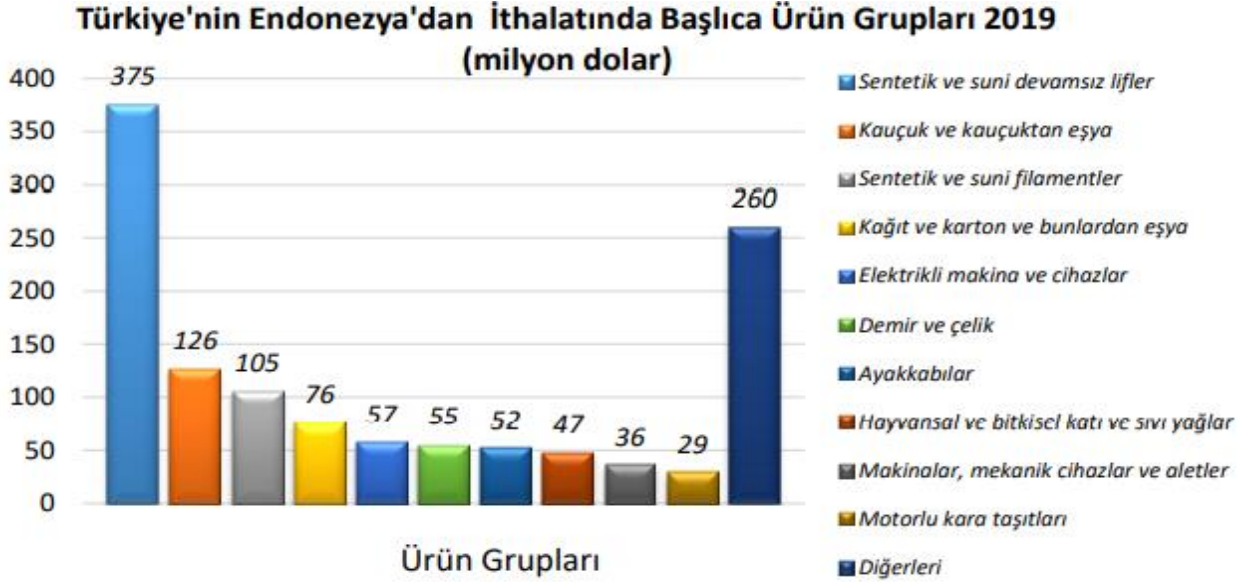
İhracatımızın en yüksek olduğu sektör, son 5 yıllık dönemde yıllık ortalama %9 büyüme kaydederek 43 milyon dolar ihracat büyüklüğüne ulaşan makine ve mekanik parçalar olmuştur. İhracat büyüklüğünün en yüksek olduğu ikinci sektör ise son 5 yılda yıllık ortalama %25 büyüme kaydeden ve ihracat büyüklüğü 33 milyona ulaşan Tütün ve tütün mamulleri olmuştur. İnorganik Kimyasallar en çok ihracatını yaptığımız üçüncü sektör olmakla beraber son 3 yıl içerisinde ihracat büyüklüğünü yaklaşık ikiye katlamıştır. Halı ihracatımız ise son 5 yıl içerisinde yıllık ortalama %40'lık büyüme oranı ile ihracatımızın en yüksek olduğu 4. sektör olmuştur.

Grafik 7: Türkiye'nin Endonezya'ya İhracatında Başlıca Ürün Grupları (1.000.000 \$)

Türkiye'nin Endonezya'dan yaptığı ithalat son 5 yıl içerisinde yıllık ortalama %7 küçülmüştür. Türkiye'nin en çok ithal ettiği ürün suni elyaflar olmuştur. Sentetik iplik, sentetik dokuma kumaş, doğal kauçuk, sentetik ve suni filamentler, kağıt ve kağıt hamuru, elektrikli makineler, ayakkabılar Endonezya'dan başlıca ithalat kalemlerimiz arasında yer almaktadır.

Grafik 8: Türkiye'nin Endonezya'dan İthalatında Başlıca Ürün Grupları (1.000.000 \$)

4. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Endonezya 1995'den beri Dünya Ticaret Örgütü üyesidir. ASEAN üyesi de olan Endonezya, ASEAN ülkeleri arasındaki serbest ticaret alanı çerçevesinde üye ülkelere önemli oranda bir ürün grubunda sıfır gümrük vergisi uygulamakta ve aynı zamanda söz konusu ülkelerin Endonezya menşeli ürünlere tanıdıkları aynı vergi avantajlarından yararlanmaktadır. ASEAN haricinde Endonezya'nın; Çin, Hindistan, G. Kore, Japonya ve Avustralya/Yeni Zelanda ile ASEAN üzerinden ve ayrıca Şili, EFTA Ülkeleri; Avustralya; Mozambik; ve G.Kore ile doğrudan olmak üzere serbest ticaret anlaşmaları üzerinde çalışılmakla birlikte, Pakistan ile Tercihli Ticaret Anlaşması bulunmaktadır.

Endonezya ihracatta özellikle madenler olmak üzere bazı ham maddelerde ihracat yasakları uygulamaktadır. Ayrıca bazı ham maddelerin ihracatında belli kriterlere bağlamak suretiyle kota dağıtım sistemi çerçevesinde ihracata izin vermektedir.

İthalatta, genel itibarıyla CEPA (Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması) olarak tanımladığı, serbest ticaret anlaşmalarını yaptığı ülkeler menşeli ürünlere daha düşük ithalat vergisi uygulamaktadır.

Sanayi ürünlerinin ithalatında Endonezya'nın kendi standartlarının bulunduğu ürünler açısından, standartlara uygunluk belgesi (SNI/Ulusal Standardizasyon Sertifikası) aranmaktadır. Söz konusu ürünlerin ithalatında uygunluk, Endonezya Sanayi Bakanlığına bağlı laboratuvarlar eliyle verilmektedir. Diğer taraftan, Gıda, Kozmetik ve İlaçlarda Endonezya Gıda ve İlaç Kontrol Ajansı'na (BPOM) yapılan başvurular anılan kuruluş tarafından incelenmekte, gerekmesi halinde söz konusu ürünlere yönelik standartlara uygunluk aranmakta ve SNI belgesi talep edilmektedir. Bu ürünlerin ithalatına BPOM onayını bağlı olarak izin verilmektedir.

Tarım ürünleri ithalatı ise genel olarak Endonezya Tarım Bakanlığının “Bitki Kökenli Taze Gıda İhracat ve İthalatına Yönelik Gıda Güvenliği Denetimleri Yönetmeliği” çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda tarım ürünleri ithalatına “Ülke Onayı” almış ülkeler menşeli olmak veya Endonezya yetkili kurumlar tarafından onaylanmış laboratuvarlara sahip olmak ve ürünleri bu laboratuvarlarda analiz yaptırmış olmak kaydıyla izin verilmektedir. Bu kapsamda, tarım ürünlerinin Türkiye’den ithalatına Endonezya Tarım Bakanlığınca ilgili ürün için onaylanmış olan bir laboratuvarımızda yapılan analiz sonucunda uygunluk belgesi alınması şartıyla ve ayrıca nakliyeden önce elektronik ortamda ön bildirim yapılması koşuluyla izin verilmektedir. Söz konusu analizler kapsamında 15 Türk kamu laboratuvarı Endonezyalı yetkililerden onay almış ve halihazırda Türkiye menşeli 20 tarım ürününün Endonezya’ya ihracatına mevzuatın şartlarına uygun şekilde ihraç edilmesi kaydıyla izin verilmektedir.

4.1. GÜMRÜK VERGİLERİ

Endonezya’nın uyguladığı gümrük vergilerine <http://eservice.insw.go.id> ağ adresinden ulaşılması mümkündür.

Bahse konu ağ adresinde “Indonesia NTR” başlığı altından “HS Code Information”ı seçilerek geçiş yapılan sayfada “keyword” kısmına “HS kodunu” yazarak ilgili vergi oranlarına ulaşılabilir.

Vergi oranlarını gösterir sayfada;

BM: Gümrük Vergisi Oranını

PPN: KDV’yi göstermektedir.

Ayrıca PPH gümrüklerde tahsil edilen ve her ürün için geçerli olmayan bir vergi uygulamasıdır.

Bu bilgilerin altında ise, Endonezya ile tercihli ticaret anlaşması bulunan ülkeler menşeli ürünler için, uygulanan gümrük vergilerine de ulaşılabilir.

4.2. İÇ VERGİLER VE ORANLARI

Endonezya’da şirketler; gelir vergisi, gayrimenkul vergisi, damga vergisi, KDV ve lüks tüketim vergisi konusu olabilmektedir. Vergi kanununa göre, bir firmanın Endonezya’da vergi açısından yerleşik kabul edilebilmesi, firmanın Endonezya’da kurulmuş olması veya yönetiminin Endonezya’da bulunması gerekmektedir. Yabancı sermayeli bir firma, Endonezya’da kalıcı ikamet yoluyla ekonomik ve/veya ticari aktivitelerde bulunması halinde, Endonezya’da vergi yükümlüsü olarak kabul edilir.

- Endonezya’da **Kurumlar Gelir Vergisi** beyan usulüne göre düzenlenmekte, 2010 yılı ve sonrasında kurulan şirketler için %25 olarak uygulanmaktadır. Vergi dönemi takvim yılı olmaksızın şirketler tarafından belirlenebilmektedir. Şirketlerin yıllık brüt cirosunun 50.000.000.000 Rupiah’ın üzerinde olması durumunda vergi oranında %50’lik, limited bir şirketin hisselerinin en az %40 oranında menkul kıymetler borsasına açılmış olması halinde ise, vergi oranında %5’lik bir düşüş uygulanmaktadır.
- Arsa ve bina yatırımları kapsamında alınan **gayrimenkul vergisi**, kamu otoritesi tarafından saptanan satış değeri üzerinden binde 5 oranında alınmaktadır.
- **Damga vergisi** resmi nitelikteki şirket belgeleri için sayfa başına 6.000 Rp tutarındadır.
- İthal ürünler, yerli ürünler ve hizmet ticareti genel olarak %10 oranında **KDV**’ye tabidir.

- Yerli veya ithal **lüks** tabir edilen ürünlerin satış konusu olması durumunda %10 ila %75 arasında satış vergisine tabi tutulmaktadır. Amortisman vergi öncesi gelirden amortisman düşülmesi suretiyle uygulanmaktadır. Amortisman değeri hesaplanan ekonomik varlıklar 4 kategori çerçevesinde sınıflandırılmaktadır. Endonezya'nın aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 59 ülke ile çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması bulunmaktadır.

4.3. ÜRÜN STANDARTLARI İLE İLGİLİ UYGULAMALAR

Endonezya'da Ulusal Standardizasyon Ajansı (BSN) tarafından hazırlanan standartlar uygulanmaktadır. Ürünlerin bu Ajans tarafından hazırlanan standartlara uygunluğu standartlara uygunluk belgesi (SNI/Ulusal Standardizasyon Sertifikası) yoluyla gösterilir. Ülkede uygulanan standartlara ve çeşitli alanlarda uygunluk belgesi veren laboratuvarlara, uygunluk değerlendirme kuruluşlarına <https://www.bsn.go.id/> adresinden ulaşılabilir.

Ülkedeki standartlar ürünlerin HS koduna göre BSN tarafından belirlenmekte ve firmaların bunlara uygunluğunu gösteren SNI alması istenmektedir. SNI belgesi HS koduna göre KAN'a (Endonezya Ulusal Akreditasyon Komitesi) akredite olmuş kamu veya özel uygunluk değerlendirme kuruluşları tarafından verilmektedir.

4.4. TEST, MUAYENE VE BELGELENDİRME

İthalatta sanayi ürünlerinin standartlara uygunluğu Sanayi Bakanlığına Bağlı test/muayene kuruluşları tarafından değerlendirilmekte ve uygun olanlar belgelendirilmektedir.

Ayrıca, gıda, ilaç ve kozmetik ürünleri Endonezya Gıda ve İlaç Kontrol Ajansı tarafından analizleri yapılmakta/yaptırılmakta ve uygunluğu belgelendirilmektedir.

Ayrıca Helal alanında test ve belgelendirme ise Endonezya Ulema Meclisi bünyesindeki Gıda, İlaç ve Kozmetik Değerlendirme Enstitüsü'nün (LPPOM MUI) tarafından gerçekleştirilmektedir.

İthalinde SNI sertifikası alınması zorunlu olan 5 ayrı ürün grubu bulunmaktadır. Söz konusu ürünler dışında ithalatta SNI Sertifikası alınması zorunlu olmamakla beraber, SNI alınması halinde ürün Endonez tüketicisi tarafından tercih edilmektedir.

- Tüketime yönelik inceleme: gübre, buğday unu, ham şeker kristalleri.
- Kullanıcı güvenliğine yönelik inceleme: LPG ocak ve fırınları, LPG tüpleri ve bunlarda kullanılan malzemeler.
- Tüketicinin korunmasına yönelik inceleme: ampuller, vantilatörler, elektrik düğmeleri ve prizler.
- Taşıt araçları güvenliğine yönelik inceleme: lastikler, araç camları ve kasklar.
- Bina güvenliğine yönelik inceleme: beton ve betondan mamul eşya, demir ve çelik mamulleri.

4.5. AMBALAJ, PAKETLEME VE ETİKETLEME

Endonezya mevzuatı gereğince tüketici tarafından kullanılan tüm ürünlerin ithalatında ürünün içeriğinin, kullanım koşullarının ve son kullanma tarihinin belirtildiği kolayca okunabilecek büyüklükte ve açıklıkta bir etiketin yer alması zorunludur. Söz konusu etiketin Endonezya dilinde hazırlanmış olması, yanlış veya henüz

kesinlik kazanmamış bilgi içermemesi gerekmektedir. Etiketlemenin ürün Endonezya gümrüklerine ulaşmadan önce yapılmış olması gerekmektedir. Helal ürünler açısından ise, sadece MUI tarafından Endonezya’da gerçekleştirilen inceleme sonucu belgelendirilen ürünlerin helal logosu taşımasına müsaade edilmektedir.

4.6. TEKNİK ENGELLER

Sevk Öncesi İnceleme

Endonezya’da, bazı ürün/ürün gruplarının ithalatı, ülkenin yetkili kuruluşu tarafından yetkilendirilen ve menşe ülkede faaliyet gösteren uluslararası gözetim şirketlerinin düzenleyeceği “sevk öncesi inceleme belgeleri”ne bağlıdır. Genel uygulama itibarıyla, bahse konu incelemeler ithalatçının Endonezya’nın yetkili kuruluşlarına yaptığı başvuruyu ve ödemeyi müteakip, Türkiye’de SGS adlı uluslararası gözetim şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir.

Bahse konu uygulama kapsamında ithalat öncesi incelemeye tabi ürünler; şeker, pirinç, tuz, taze sebze ve meyve, optik diskler ve bunun üretiminde kullanılan makine ve malzemeler, tekstil ve tekstil ürünleri, ozona zararlı eşya, nitro selüloz, tehlikeli malzemeler, renkli fotokopi ve yazıcılar, tehlikeli olmayan atık, kullanılmış eşya, demir ve çelik ürünleri, bazı elektronik eşya, giyim eşyası, oyuncaklar, ayakkabı, gıda ve içecekler, seramikten eşya, cam, lastikler, inci gibi ürünlerdir.

Helal Sertifikası

Endonezya’nın helal belgelendirmesi sistemine ilişkin olarak hazırlanan ve yayımından tam 5 yıl sonra 17 Ekim 2019’da yürürlüğe girmesi beklenen “2014/33 sayılı Helal Ürün Güvencesine İlişkin Kanun”un uygulaması, helal kavramı altında yer alan ürünlere yürürlük tarihi itibarıyla “helal etiketlendirmesi mecburiyeti” getirilmesini öngörmekteydi.

2020 yılı sonu itibarıyla yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, yeni mevzuat ile zorunlu hale getirilmesi planlanan helal belgelendirmesi, fiiliyatta ilgili ithal konusu ürünlerin tümünde olmazsa olmaz bir fiili uygulama haline gelmiş ve maliyetlere dahil edilmiştir. Diğer taraftan, Endonezya’nın belge üzerinden başvuru ile başlayan ve çeşitli ek maliyetleri ile birlikte menşe ülkede yerinde inceleme gerektiren helal belgelendirme sisteminin gereklerini yerine getirmek kolay değildir.

Endonezya mevzuatı gereğince halihazırda Helal Sertifikası alınması hayvansal tüm ürünlerin ithalinde zorunludur. Diğer ürünlerin ithalinde ise zorunlu olmamasına rağmen, ülke halkının yüksek oranda Müslüman olması nedeniyle “Helal Belgelendirilmesi”, helal kavramının ilişkilendirildiği tüm ürünlerin ticareti açısından kritik öneme sahiptir.

Diğer taraftan ülkemiz firmaları helal belgelendirmesi konusunda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Türkiye’nin “İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC)” üyesi olması ve helal belgelendirmesinin SMIIC çerçevesinde yapılması, Endonezya’nın Dünya Helal Gıda Konseyi (WHFC) üyesi olması ve helal belgelendirmesinin WHFC çerçevesinde yapılıyor olması nedeniyle, ihraç ürünlerimiz için Türkiye’de alınan helal belgelerinin Endonezya’da geçerliliği bulunmamaktadır.

Helal Sertifikası Endonezya’da yapılan başvuru üzerinden halihazırda sadece LPPOM MUI eliyle düzenlenmekte olup, girdi niteliği taşıyan, nihai ürün olmayan sadece çok kısıtlı birtakım girdi ve ara ürünler kapsamında MUI tarafından akredite edilerek yetkilendirilmiş üretici ülke kuruluşları da helal sertifikası verebilmektedir. Ancak sadece belli başlı girdileri içeren bu sertifikalandırmanın pratikte bugün itibarıyla hiçbir faydası yoktur.

Satışa sunulmaya hazır nihai ürünlerin belgelendirilmesi, kuruluşun “Helal Belgelendirme Hizmetleri Elektronik Sistemi” üzerinden yapılan başvurunun incelenmesi sonucu uygun görülmesi halinde LPPOM MUI tarafından gerçekleştirilmekte, ürünlere helal ürün ibaresi ile MUI logosu ilişitirilmektedir. Bu aşamada, halihazırda Türkiye’de belgelendirilen nihai ürünlerin Endonezya’da helal ürün kabul edilmemesi ve karşılıklı tanıma vb. imkanlardan yararlanılamaması ihracatımız açısından sorun teşkil etmektedir.

Liman Sınırlaması

Endonezya tarafından ithalatta liman sınırlaması; gıda ve içecekler, oyuncaklara, ayakkabı ve konfeksiyon ürünlerine, taze sebze ve meyveye, tuza, inciye, ozona zararlı eşyaya, alkollü içecekler ve yanıcı maddelere uygulanmaktadır.

İthalat Lisansları

Endonezya’da firmaların ithalat yapabilmeleri için, Ticaret Bakanlığında “Üretici/İhracatçı API-P” veya “İthalatçı API-U” kaydının (genel ithal izninin) olması gerekmektedir. Bazı ürünlerin ithalatı sadece bu genel izinlere binaen yapılabilirken, birtakım ürünlerde ise, genel ithalat izni olan firmaların Ticaret Bakanlığında o ürüne özel nihai ithal iznini alabilmesi için anılan Bakanlığa sunması gereken, fiili ithalat için ön şart olarak talep edilen, ürün çeşidine göre farklı yetkili kurum ve kuruluşlardan alınması gereken ithalat tavsiye mektuplarına (özel uygunluk yazıları/izinleri) sahip olması şarttır.

Tarım Bakanlığı İzni

95/2012 sayılı Hükümet regülasyonu ile Tarım Bakanlığının 139/Permentan/PD/410/12/2014 sayılı mevzuatı kapsamında et ve süt ürünleri ithalatı yapabilmek için yurt dışı üretici firmaların denetlenmesi ve sertifikalandırılması gerekmektedir. Söz konusu değerlendirme 3 aşamalıdır. Birinci aşamada, bahse konu Tarım Bakanlığı değerlendirmesi için öncelikle anılan Bakanlıktan alınan “Ülke Formu” ve “Firma Formu”nun, ülke formu Türkiye Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından doldurularak onaylanmış olanı ve firma tarafından doldurularak yine Tarım ve Orman Bakanlığımızca onaylanan firma formu Endonezya Tarım Bakanlığına diplomatik kanalla iletilir ve birinci aşama olan belge incelemesi yapılır. Sonrasında hızlandırılmış yerinde inceleme için gerekli masrafların karşılanması ihracatçı firmamız tarafından kabul edilirse, Bakanlık yetkilileri ihracatçı firmaya ikinci aşama çerçevesinde yerinde inceleme yapar. Üçüncü ve son aşamada tüm belgeler ve ürünler nihai incelemeye tabi tutulur ve karar verilir. Üç aşama için de ayrıca ödenmesi gereken harçlar bulunmaktadır (Diğer taraftan halihazırda bazı firmalarımızın bazı hayvansal ürün içerikli ürünlerinin söz konusu denetimleri sürüyor olsa da, Endonezya Tarım Bakanlığı’nın Türkiye’de şap hastalığı görülmesi nedeniyle Türkiye’den hayvansal içerikli ürün ithalatına genel itibarıyla izin vermediği hususudur. Bu kapsamda denenmişlik ve olumlu/olumsuz herhangi bir sonuç elde edilmişlik olmadığından, bu durumun gerekçe gösterilerek ithal izni verilmemesinin söz konusu olup olmadığı henüz belli değildir. Bu kapsamda edinilen izlenim, tüm hayvansal içerikli ürünlerde bir yasaklama olmayabileceği, başvuru yapılan ürüne göre farklı sonuç elde edilebileceği şeklindedir).

Ayrıca, bazı ürünlerin ithalatında; Endonezya ithalat mevzuatı çerçevesinde Sağlık Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Posta ve Telekomünikasyon Genel Müdürlüğü, Nükleer Enerji Ajansı (BAPETEN) gibi kurum ve kuruluşların ithal izni aranmaktadır.

5. ÜLKEDE ÖNEMLİ SEKTÖRLER

5.1. TARIM VE HAYVANCILIK

İhracata katkısı ve yarattığı istihdam dikkate alındığında tarım sektörünün ülke ekonomisi için ne kadar önemli olduğu görülür. Endonezya önemli bir tarım üreticisi olmasına rağmen, üretimi belli ürünlerle sınırlı olduğundan ve kendine yeterli olmadığından, gıda ihtiyacının karşılanabilmesi için ithalat yapma zorunluluğu da olan bir ülkedir. Diğer taraftan, tarım, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık sektörünün GSYİH içerisindeki payı 1960'lı yıllarda %50'lerde iken, 2019 yılında %12,7'ye gerilemiştir. Bu gelişmelere sanayi ve hizmetler gibi diğer sektörlerde yaşanan önemli ve hızlı gelişmelerin bu sektörlerin ekonomideki toplam paylarını hızla artırması kadar, tarımda gerçekleştirilen yatırımların yeterli olmaması da sebep olmuştur.

Endonezya'da gıda ve tarım alanları hassas sektörler olarak tanımlanması nedeniyle en çok korunan sektörler arasındadır. Ancak bu durum yerli sanayiye korumak kadar ülkeye bu sektörlerde yabancı yatırım ve dolayısıyla gelişmiş teknolojinin de gelmesine engel olmuştur. Son yıllarda tarım sektörünün geliştirilebilmesi için önemli kaynaklar harcanmaktadır. Söz konusu harcamalarla, sahip olduğu zengin su kaynaklarının olumlu etkisinden de yararlanarak tarımsal faaliyetlerde verimliliğin artırılması, işleyişlerin iyileştirilmesi, makineleşmenin artırılması, tarıma yönelik altyapı imkanlarının ve kullanılan teknolojinin geliştirilmesi, tarım alanlarının genişletilmesi hedeflenmektedir.

2015-2019 Orta Vadeli Kalkınma Planı'nda Endonezya tarım sektörü iki önemli fonksiyon yüklenmiştir: Gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için pirinç üretiminin artırılması ve gelir kaynakları tarıma bağlı kırsal nüfusun daha katma değerli tarımsal ürün üretiminin sağlanarak gelirlerinin artırılması.

Endonezya'nın tarımsal ürün ve tarıma dayanan ürün üretiminde, palm yağı, doğal kauçuk, kakao, kahve, çay, pirinç, baharat önemli yer tutmaktadır. Sektörde çok büyük üreticiler ile küçük üreticiler faaliyet göstermektedir. Büyük üreticiler daha çok ihracata yönelik olarak palm yağı, doğal kauçuk gibi ürünlerde, küçük üreticilerse pirinç, mısır ve meyve ve sebze ürünlerinde yoğunlaşmaktadır.

Pirinç üretimi Endonezya'nın gıda güvenliği kapsamında kendine yeterliliği açısından son derece büyük öneme sahiptir, ülke Çin ve Hindistan'ın ardından Dünyanın en büyük üçüncü pirinç üreticisidir. Ancak, kendine yeterliliği her yıl sağlayamamaktadır, bu nedenle ithalat da yapılmaktadır. Pirinç toplumun önemli bir tüketim alışkanlığı ve beslenme alışkanlığı olduğu için üretim iç talebi karşılamamaktadır. Ülke kişi başına pirinç tüketiminde dünyada ilk sırada yer almaktadır. Pirinç üretim alanları genel itibarıyla Java ve Bali adalarındadır.

Endonezya dünyanın en büyük palm yağı üreticisi olup kendisini Malezya takip etmektedir. Bu iki ülke dünya üretiminin yaklaşık %85-90'ını gerçekleştirmektedir. Çin, Hindistan, AB ülkeleri dünyanın en büyük palm yağı ithalatçıları arasında yer almaktadır. Ayrıca, Endonezya Tayland'dan sonra dünyanın en büyük ikinci kauçuk üreticisidir. Ülke dünyanın en büyük dördüncü kahve üreticisi ve en büyük üçüncü kakao üreticisidir.

Endonezya tarihsel olarak baharat ticaretinin gerçekleştirildiği merkezi bir ülke olmuştur. Malukku, Banda adaları karanfil ve hindistan cevizi için önemli merkezlerdir. Biber, Java ve Sumatra adaları için önemli tarım ürünleri olup ülke Hindistan'dan sonra dünyada en büyük ikinci üreticidir.

Endonezya Güneydoğu Asya'nın en büyük ağaç ve ağaç ürünleri ihracatçısıdır. Ülke son yıllarda başta palm yağı üretimine arazi temin etmek üzere, aşırı kullanım ve kaçak kesim nedeniyle önemli ölçüde orman alanı kaybına uğramıştır. Diğer taraftan, orman kaynakları kağıt üretimine de önemli derecede katkı yapan büyük bir üretici ülkedir.

Balıkçılık da hem gıda güvenliği hem de tüketim alışkanlıkları açısından Endonezya'da büyük öneme sahiptir. Balıkçılık ürünleri beslenmede ülke halkı içinde önemlidir. Halkın beslenmedeki hayvansal protein ihtiyacının üçte ikisi balıkçılık ürünlerinden sağlanmaktadır.

Ülkede hayvancılık da yapılmakla birlikte, hayvancılık ürünlerinde önemli oranda ithalat da yapılmaktadır. 2019 yılında ülkenin büyükbaş hayvan varlığı 17,7 milyon sığır ve 1,1 milyon adet buffalo olmak üzere toplam 18,8 milyon adettir. Küçükbaş hayvan varlığı ise 2019 yılında, 19 milyon keçi ve 18,8 milyon koyun olmak üzere toplam 36,8 milyon adetten oluşmaktadır. Tavukçuluk sektörü de son yıllarda önemli oranda yatırım çeken ülkenin gelişen sektörleri arasında yer almaktadır. Ülkedeki tavuk sayısı ise köy tavuğu ve yumurta tavuğu olmak üzere toplamda 2019 yılında yaklaşık 576 milyon adede ulaşmıştır.

5.2. SANAYİ

İmalat sanayii üretiminin GSYİH içerisindeki payı 2019 yılında %19,7 olarak kaydedilmiştir.

Ülke sanayii bir taraftan, Çin ve Hindistan gibi Endonezya ile arasında ASEAN üzerinden Serbest Ticaret Anlaşması bulunan ülkelerin ucuz iş gücüne ve büyük ölçekli yatırım ve üretim avantajlarına dayanan ucuz sanayi mallarının rekabetinden olumsuz etkilenirken, bir taraftan da yabancı sermaye girişlerinin yarattığı teknoloji transferi ve finansman kolaylıkları gibi avantajlardan olumlu etkilenmektedir.

Dünyanın en büyük dördüncü nüfusuna sahip Endonezya, büyük bir iş gücüne ve yeraltı ve yerüstü kaynaklarıyla önemli bir ham madde hacmine ve çeşitliliğine sahiptir. Endonezya sanayisinde; otomotiv, enerji üretimi, kimyasallar, tekstil, makina, metal işleme, madencilik ürünleri işleme, makina ve elektronik, gıda, kakao, palm yağı ve kauçuk işleme sanayileri ön plana çıkmaktadır.

Ülke GSYİH'si içerisinde özellikle gıda ve içecek sanayi, kömür ve rafine petrol işleme sanayi, kimyasal ürünler, ilaç ve bitkisel ürünler sanayii, elektronik ve elektrikli ürünler ile bilgisayar ürünleri sanayii, ulaşım araçları sanayii ve tekstil ve konfeksiyon ve ayakkabı sanayii ürünlerinin önemli payı bulunmaktadır.

Ülke madenlerinin ham madde olarak satılmaması, işleme tabii tutulmak suretiyle katma değerli ürünler üretilerek, bu ürünlerin ihracatından daha yüksek gelir edilmesi amacıyla, maden üreticileri ve ilgili sanayiciler son yıllarda ülkede ergitme tesisleri kurmak ve maden işleme alanında faaliyet göstermek üzere teşvik edilmekte, mevzuat yoluyla da bu tür bir üretime geçmeye yönlendirilmektedirler. Bu alanda önemli sanayi yatırımları gündeme gelmektedir. Kağıt sanayii de ülkenin geniş orman kaynakları sebebiyle önemli bir üretim ve ihracat gücüne sahiptir.

Ülkenin imalat sanayii ihracatında öne çıkan ürün grupları arasında ise; gıda ürünleri, palm bitkisi ürünleri, maden ve mineraller, kimyasal ham maddeler ve kimyasal ürünler, tekstil ve hazır giyim ürünleri, kağıt ve kağıt ürünleri doğal kauçuk gibi ürünler sayılabilir.

5.3. HİZMETLER

Altyapı yetersizliği Endonezya'nın en büyük sorunlarından birisidir. Ülkenin altyapı koşullarının iyileştirilmesi amacıyla 2015-2019 ve 2020-2024 dönemleri itibarıyla altyapı seferberliği şeklinde tanımlanabilecek büyük bütçeli altyapı programları gündeme gelmiştir. Bu yolla ülkenin karayolu, denizyolu, demiryolu ve havayolu olmak üzere her alanda büyük yatırımlar yapılmaktadır. Bahse konu yatırımlar çerçevesinde otoyol ve her türlü karayolu, havaalanı, demiryolu, limanlar, köprülerden oluşan birçok projenin bir kısmı bitirilmiş, bir kısmı sürdürülmekte, bir kısmı ise planlama aşamasındadır. Aynı program kapsamında ayrıca, enerji üretim ve dağıtım kapasitesinin artırılmasına, konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik de birçok proje yürütülmektedir.

Ülkenin GSYİH'sinde önemli bir payı bulunan inşaat hizmetlerinin 2019 yılında GSYİH içerisindeki payı %10,8 olarak gerçekleşmiştir.

Endonezya bir takımadalar ülkesi olduğundan ülkenin haberleşme altyapısının kendine has zorlukları vardır. Bu nedenle ulaştırma, enformasyon ve iletişim altyapısının iyileştirme ihtiyacı bulunmaktadır. Ulaştırma, enformasyon ve iletişim hizmetlerinin 2019 yılında GSYİH içerisindeki payı %9,5 olmuştur. Diğer taraftan, Endonezya son yıllarda teknolojinin imkan verdiği haberleşme ve iletişim kanallarından gün geçtikçe daha fazla yararlanan ve büyük nüfusunun da etkisiyle bu alanda önemli yatırım yapan ve yatırım çeken bir ülke konumuna da gelmiştir.

Ülkede 1998 krizi sonrası bankacılık sistemi yeniden yapılandırılmıştır. 2002 yılından itibaren sektörde bir iyileşme gözlenmiştir. Endonezya'da 4'ü devlet bankası 117'si özel olmak üzere toplam 121 ticari banka mevcuttur. Ülkede İslami bankacılık kuralları da uygulanmakta, bu alanda gerçekleştirilen iş hacminde de zaman zaman artışlar yaşanmaktadır. Finansal hizmetlerin ve sigortacılık faaliyetlerinin GSYİH içerisindeki payı 2019 yılında %4,2 olan Endonezya'da, hem Asya ülkelerinin hem de batı kaynaklı bankaların yatırımları bulunmakta, bu kuruluşlar Endonezya bankacılık sektöründe hizmet vermektedir.

Turizm sektörü Endonezya'nın önemli gelir kaynaklarından birisidir. 2019 yılında Endonezya'yı 16,1 milyon turist ziyaret etmiştir. 2019 yılında Endonezya'nın turizm sektöründe kullanıma açık toplam yatak sayısı 643.677 iken, sınıflandırılmış/yıldızlı otellerde doluluk oranı %53,1, sınıflandırılmamış/yıldızsız otellerde ise %31,6 olarak gerçekleşmiştir. Geçmişte güvenlik ve doğal afet kaygıları ile turizmin negatif etkilendiği yıllar olsa da, özellikle Çin'den önemli sayıda turist çekmeye başlamasıyla birlikte ülkenin turizm gelirleri genel olarak istikrar kazanmıştır denilebilir.

5.4. MADENCİLİK

Endonezya maden kaynakları bakımından ülkenin geneline yayılmış, önemli rezervlere sahip bir ülkedir. Kömür, kalay, bakır, nikel, boksit, altın, gümüş, demir cevheri, kaolin, mermer ve granit gibi madenlerde kaynakları oldukça zengindir. Söz konusu madenlerin ham madde olarak satılmaması, işleme tabii tutulmak suretiyle katma değerli ürünler üretilerek, bu ürünlerin ihracatından daha yüksek gelir edilmesi amacıyla bu ürünlerin ihracatına bazı sınırlandırmalar getirilmektedir. Örneğin 2020 yılı başından itibaren nikel ihracatına yasak getirilmiş olup, ihracatı yasak madenlere önümüzdeki dönemde yenilerinin eklenmesi planlanmaktadır. Çeşitli madenlerde ergitme tesisleri kurmak ve ergitme tesislerinin kapasitesiyle orantılı olarak firmalara ihracat hakkı vermek gibi önlemler yoluyla ülke madenlerinin yurtiçinde işlenmesi teşvik edilmektedir.

Endonezya dünyadaki en büyük kömür rezervlerine sahip iki ülkesinden biridir. Orta ve düşük kalitedeki kömür rezervlerinin 100 milyar tonun üzerinde olduğu düşünülmektedir. Yıllık üretimi 450 milyon tonun üzerinde olan kömürde, yılda ortalama 22-23 milyar dolarlık ihracat yapılmaktadır. Kömür üretiminin bir kısmının, 2019 yılında başlatılan uygulama ile yerli elektrik üretim santralleri başta olmak üzere yerli sanayi firmalarına belli bir satış fiyatından satılması zorunlu hale getirilmiştir.

Ülkenin batısı, Sumatra adası başta olmak üzere kalay, doğusu, Papua adası başta olmak üzere bakır, Sulawesi adası nikel, Kalimantan adasının batı yakası boksit, Sumatra ve Kalimantan adaları kömür yönünden zengin bölgeler iken, demir kaynakları ise ülke geneline yayılmıştır.

Endonezya'da madenlerin gerek keşfi gerekse işletilmesi açısından yabancı sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, yabancı sermayeli firmalar ile yerel yönetimler arasında çıkan sorunlar, değişen mevzuat ve uygulamalar nedeniyle bu alanda yabancı sermayenin ülkeye gelmesinin önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Örneğin, 2017 yılında getirilen mevzuat ile madenlerin %51'inin millileştirilmesi

mecburiyetini müteakiben, mülkiyet yapısı buna uymayan firmaların buna uyması istenmiş, bu durum ülke genelinde bu alanda faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketlerin öngörmediği sorunlar yaratmış ve mevzuatın gereklerine uymak zorunda kalmışlardır. Genel itibarıyla, birçok fırsatlar sunan madencilik faaliyetlerinde mevzuat ve uygulamalardaki belirsizliklerin yabancı sermayenin önünü kestiği kanaati yaygındır. Mevzuatın belirsizliği kadar, yerel otoritelerin yorum ve uygulama farklılıkları da madencilik alanında piyasaya girişi zorlaştırmaktadır.

5.5. ENERJİ

Endonezya 1885’de, Kuzey Sumatra’daki ilk petrol kaynaklarının keşfiyle beraber, 130 yıl önce, petrol sektöründe faaliyetlere başlamıştır. 1962 yılında OPEC’e üye olan Endonezya 2009 yılında ayrılmış olmasına rağmen, hala önemli bir petrol ve doğal gaz üreticisidir. 2018 yılı itibarıyla ispatlanmış petrol kaynakları 3,2 milyar varil olan Endonezya, petrol arama çalışmalarına yeterince kaynak ayrılmaması ve yabancı yatırımların belirsizlikler nedeniyle çekimser kalması sonucunda petrol arzı kısıtlanırken, sanayisinin ve tüketicisinin artan petrol ihtiyacı sonucunda talep genişlemesi nedeniyle üretici ve ihracatçı olmasına rağmen petrolde net ithalatçı haline gelmiştir. Örneğin, 2019 yılı genelinde, ham petrolde 1,7 milyar dolar ihracat yapmış, ithalatı 5,7 milyar dolar olmuştur, petrol ürünlerinde ise 1,9 milyar dolar ihracat gerçekleştirirken, ithalatı 13,7 milyar dolara ulaşmıştır. 2019 yılında gaz ihracatı ise, 8,8 milyar dolar, ithalatı 2,5 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Halihazırdaki kaynakları ve tüketim yapısının devamı halinde ülkenin petrol kaynaklarının 12 yıllık ömrü kaldığı ifade edilmektedir.

Diğer taraftan, son birkaç yıl içerisinde keşfedilen birkaç önemli petrol rezervinin de gösterdiği gibi, bu alanda yeterli araştırmanın yapılması halinde ülkenin karasal coğrafyasında ve denizlerinde petrol bulunması ihtimali de kuvvetlidir.

Petrol satış ve dağıtımında devletin petrol şirketi olan PERTAMINA 2004 yılındaki yasal düzenleme ile tekel konumundan çıkarılmıştır. Ülkedeki en büyük petrol ve gaz üreticisi firma konumundadır. Ülkede Pertamina’nın üretim, dağıtım faaliyetlerinin çapıyla kıyaslanamayacak olsa da, petrol ve gaz dağıtım alanında faaliyet gösteren birkaç yabancı firma da bulunmaktadır.

Endonezya’nın doğal gaz rezervlerinin ise 2018 yılı itibarıyla 97,5 trilyon cubic feet’i bulduğu, yıllık üretiminin ise 62,9 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir. Doğal gaz ülkede elektrik üretiminde kullanıldığı gibi, uzun dönemli kontratlar yoluyla Singapur, Çin, Japonya, G. Kore’ye ihraç edilmektedir.

Endonezya’nın yıllık üretim kapasitesi halihazırda 63 bin megawatt’tır. Diğer taraftan, 2015-2019 yılı yatırım programı ile 2015 yılında 53 bin megawatt olan üretim kapasitesinin 35 bin megawatt daha artırılması, 2025 yılına kadar da 90 binlere ulaştırılması planlanmıştır. Diğer taraftan, elektrik üretim kapasitesinin artırılması konusundaki gerçekleştirmeler projeksiyonların altında kalmıştır.

Ülkede elektrik üretiminin önemli bir kısmı, kömür başta olmak üzere fosil yakıtlardan sağlanmaktadır. Elektrik genel olarak devlet elektrik şirketi (PLN) tarafından üretilmekle beraber, son yıllarda özel sektörün de enerji yatırımlarına dahil olduğu özellikle kamu-özel ortaklığı (PPP) projeleriyle özel sektör üretiminin artırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir.

Endonezya’nın jeotermal başta olmak üzere, hidrolik, güneş, dalga gücüyle üretim yapan ve palm yağı kaynaklı bioenerjiden oluşan birçok yenilenebilir enerji alternatifi bulunmaktadır. Yenilenebilir enerjinin ülke toplam enerji üretimindeki payının 2025 yılı itibarıyla, %10’u bioenerji, %3’ü hidroenerji, %7’si jeotermal, %3’ü diğer olmak üzere 23’e yükseltilmesi planlanmaktadır. 2025 projeksiyonunda toplam enerji

üretiminde, kömür kaynaklı üretimin %30, petrol yakıtları kaynaklı üretimin %25 ve gaz kaynaklı üretimin %22 olması planlanmaktadır.

6. HEDEF PAZARLAR ANALİZİ

İşbu raporun ilk 5 başlığında verilen bilgiler ışığında Endonezya'nın 2019 yılında ithalat rakamlarının 171 milyar dolar civarına ulaştığı analiz edilmiştir. 2018 yılına kıyasla 2019 yılında bir azalma görülse de 2015-2018 yılları arasında gözle görülür bir artış vardır.

Ülkenin ithalat partnerlerine bakıldığında, Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2019 yılında pazarda %27 civarında söz sahibi olduğu görülmekle birlikte, Singapur, Japonya, Tayland ve ABD'nin ilk beş ülke içerisinde olduğu görülmektedir. Türkiye ise 0,20% paya sahip olduğu bu pazarda, Endonezya'ya 2019 yılında sadece 342 milyon dolar satış gerçekleştirebilmiştir.

Endonezya'nın ithalat yaptığı ilk beş ülkenin, ülkeye en fazla sattığı ilk 30 ürün ve bu ürünlerin vergilendirmeleri analiz edilmiştir.

Endonezya'nın genel ithalatına bakıldığında Tablo 2'de verilen ürünlerin, ülke tarafından talep edildiği görülmektedir.

Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; parçalarının 2019 yılında ülkenin yaptığı ithalatın %15,66'sını oluşturduğu ve 26 milyar dolar değerinde dünya genelinden ürün alındığı görülmektedir.

Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler ise %13,71 pay ile ülkenin yaptığı ikinci büyük ithalat kalemini oluşturmaktadır. Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcılar, televizyonlar ve parçaları ise %11,71 pay ile 2019 yılında 20 milyar dolar tutarında ithal edilmiştir. Demir ve çelik 10 milyar dolar ile yapılan ithalatta %6 paya sahiptir.

Tablo 2: Endonezya'nın İthalatında Öne Çıkan İlk 10 Ürün (1.000 \$)

ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN YAPTIĞI İTHALATTA ÜRÜN KALEMLERİ						
GTİP	2015	2016	2017	2018	2019	2019 PAY DAĞILIMI (%)
TOPLAM	142.694.804	135.652.914	156.925.150	188.711.246	171.275.737	100
'84	22.376.703	21.070.907	21.769.915	27.197.373	26.817.437	15,66
'27	25.049.576	19.250.442	25.438.621	31.581.865	23.480.062	13,71
'85	15.518.279	15.430.896	17.931.010	21.447.572	20.060.542	11,71
'72	6.316.544	6.180.059	7.985.190	10.246.716	10.396.966	6,07
'39	6.831.597	6.999.782	7.729.180	9.210.567	8.784.619	5,13
'87	5.343.058	5.298.356	6.693.007	8.068.675	7.161.391	4,18
'29	5.715.451	4.790.553	5.897.068	6.925.834	5.818.608	3,4
'73	3.716.499	2.931.648	2.627.631	3.887.604	3.651.318	2,13
'10	3.156.120	3.191.825	2.927.226	3.795.041	3.237.323	1,89
'90	1.922.506	2.353.528	2.586.095	2.885.561	2.874.410	1,68

Kaynak: ITC Trade Map

6.1. ENDONEZYA’NIN TÜRKİYE’DEN İTHALATI

Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; bunların parçalarının 2019 yılında ülkenin Türkiye’den yaptığı ithalatın ilk sırada yer aldığı, 2018-2019 yılları arasında bahse konu ürün grubunun ithalatında %44 gerileme yaşandığı görülmektedir. Endonezya’nın söz konusu ürün grubunda dünya genelinden yaptığı ithalatın da yaklaşık %10 değerinde düştüğü hesaba katıldığında Türkiye’nin pazarda ortalamanın üzerinde bir hacim kaybı yaşadığı aşikârdır. Türkiye’nin Endonezya’ya yaptığı ihracatta ilk sırada satış sağladığı ürün grubunun payı %0,20 civarındadır ve potansiyel olarak arttırılmaya elverişlidir. Fakat Endonezya bahse konu ürün grubunda Çin, Japonya ve Tayland’a vergi uygulamaz iken, ülkenin ithalat gerçekleştirdiği 37. sıradaki ülkemiz için 4 değerinde ve ülkenin ithalat yaptığı 5. sıradaki ABD’ye ise yine 4 değerinde vergi uygulamaktadır. Bu hususta, Türkiye’nin pazarda etkin hale gelebilmesi için Endonezya tarafından uygulanan bu vergilendirmede indirime gidilmesi yolunda müzakerelerin gerçekleştirilmesinde fayda görülmektedir.

İnorganik kimyasallar; değerli metallerin, nadir toprak metallerinin organik veya inorganik bileşikleri Endonezya tarafından ülkemizden alınan 2. önemli ürün kalemini oluşturmaktadır. 2019 yılında 45 milyon dolar satılan bu ürünün 2018-2019 yıllarında yine Endonezya’nın yaptığı ithalatta yaşanan daralmanın üzerinde bir düşüş yaşandığı görülmektedir. Türkiye’nin söz konusu ürün grubunda dünya geneli ihracatında Endonezya’ya yaptığı ihracat %2,49 pay alırken; Endonezya’nın dünyadan yaptığı ithalatta ise %2,39 pay almaktadır.

Tütün ve işlenmiş tütün ikameleri, Endonezya’nın en çok ithalatını yaptığı ilk 30 ürün kalemini oluşturmamasına rağmen, ülkemizden ithal edilen en önemli 3. ürün grubudur. Ülkenin ürün grubunda genel ithalatı %13 gerileme yaşarken, ülkemizden yaptığı ithalat %8 artış kazanmıştır. Ülkenin genel ithalatında Türkiye bu ürün grubunda %5’in üzerinde paya sahipken Türkiye’ye %25 oranında vergi uygulandığı görülmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Singapur ve Tayland’dan ithal edilen ilk 30 ürün grubunda bulunmayan bu ürün ülkemizin bu alandaki başarısını gözler önüne sermektedir.

Halı ve tekstil yer kaplamaları, Endonezya’nın yaptığı ithalatta %10 gibi önemli bir paya sahip olarak ülkemiz için önem teşkil eden ihracat kalemlerinin başında gelmektedir. Ülkemizden gerçekleştirilen ithalatta 12. sırada yer alan bu ürünün ülke tarafından 2018-2019 yılları arasında ithalatı artmış olsa da ülkemizden yapılan ihracatta %10 civarında düşüş görülmektedir.

Ayrıca, buğday unu, zeytinyağı, zeytin, domates salçası, kuru ve sert kabuklu meyveler, tütün, yaş meyve ve sebze gibi tarım ürünlerinin yanı sıra sanayi ürünleri olarak demir çelik ürünleri, değirmen makineleri, gıda işleme, paketleme makine ve ekipmanları, tekstil makineleri, ağaç işleme makineleri, inşaat malzemeleri, mermer, halı, seccade ve savunma sanayi ürünleri gibi ürünlerde Endonezya potansiyel bir pazardır.

Tablo 3: Endonezya’nın Türkiye’den İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)

GTİP	ENDONEZYA’NIN TÜRKİYE’DEN İTHALATI			TÜRKİYE’NİN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA’NIN DÜNYADAN İTHALATI			Genel İthalatta Türkiye’nin Payı (%)	Türkiye’nin İhracatında Endonezya’nın Payı (%)	Vergi (%)
	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim (%)	2018	2019	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim (%)			
TOPLAM	611.525	342.231	-44,04	167.923.862	171.098.411	188.711.246	171.275.737	-9,24	0,20	0,20	
'84	45.710	54.892	20,09	15.827.680	16.453.863	27.197.373	26.817.437	-1,40	0,20	0,33	4

GTİP	ENDONEZYA'NIN TÜRKİYE'DEN İTHALATI			TÜRKİYE'NİN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN İTHALATI			Genel İthalatta Türkiye'nin Payı (%)	Türkiye'nin İhracatında Endonezya'nın Payı (%)	Vergi (%)
	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim (%)	2018	2019	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim (%)			
'28	52.084	45.458	-12,72	1.847.525	1.822.636	2.056.592	1.898.320	-7,70	2,39	2,49	5
'24	34.756	37.858	8,93	1.009.621	906.486	793.645	689.734	-13,09	5,49	4,18	25
'85	35.673	24.248	-32,03	8.722.854	8.729.310	21.447.572	20.060.542	-6,47	0,12	0,28	2
'62	20.397	22.082	8,26	6.262.454	6.450.945	434.854	427.616	-1,66	5,16	0,34	24
'61	15.113	16.996	12,46	9.043.113	9.089.251	380.345	422.106	10,98	4,03	0,19	25
'52	11.459	14.500	26,54	1.826.831	1.654.127	2.396.849	1.974.887	-17,60	0,73	0,88	7
'11	9.141	13.391	46,49	1.235.094	1.300.847	451.583	418.273	-7,38	3,20	1,03	7
'39	7.375	11.085	50,31	6.042.982	6.287.017	9.210.567	8.784.619	-4,62	0,13	0,18	8
'54	7.612	9.605	26,18	1.614.077	1.555.109	1.745.028	1.681.025	-3,67	0,57	0,62	12
'25	14.012	9.401	-32,91	2.616.458	2.736.447	975.079	887.543	-8,98	1,06	0,34	3
'57	9.971	8.954	-10,20	2.264.274	2.531.118	75.743	83.136	9,76	10,77	0,35	24
'87	13.033	7.138	-45,23	26.758.524	26.175.170	8.068.675	7.161.391	-11,24	0,10	0,03	24
'72	4.790	5.915	23,49	11.546.435	9.939.444	10.246.716	10.396.966	1,47	0,06	0,06	9
'90	6.264	5.869	-6,31	864.645	933.277	2.885.561	2.874.410	-0,39	0,20	0,63	5
'55	5.149	4.368	-15,17	1.515.060	1.420.336	1.485.472	1.193.448	-19,66	0,37	0,31	9
'68	3.935	4.036	2,57	1.294.704	1.416.475	477.708	499.736	4,61	0,81	0,28	9
'82	194	3.895	1907,73	243.869	268.316	661.682	624.388	-5,64	0,62	1,45	3
'40	2.416	3.283	35,89	2.822.288	2.826.406	2.351.267	2.053.847	-12,65	0,16	0,12	8
'41	2.854	3.280	14,93	210.200	205.304	505.383	508.520	0,62	0,65	1,60	0
'73	2.487	2.883	15,92	6.533.980	6.485.649	3.887.604	3.651.318	-6,08	0,08	0,04	10
'38	2.054	2.351	14,46	685.960	750.443	2.669.910	2.601.364	-2,57	0,09	0,31	5
'21	2.486	2.182	-12,23	743.228	692.673	900.923	824.651	-8,47	0,26	0,32	32
'18	1.815	2.062	13,61	601.123	649.369	706.787	775.984	9,79	0,27	0,32	8
'20	3.548	1.972	-44,42	1.907.840	1.794.107	208.250	224.846	7,97	0,88	0,11	6
'32	3.050	1.953	-35,97	792.323	843.942	1.589.100	1.493.294	-6,03	0,13	0,23	5

GTİP	ENDONEZYA'NIN TÜRKİYE'DEN İTHALATI			TÜRKİYE'NİN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN İTHALATI			Genel İthalatta Türkiye'nin Payı (%)	Türkiye'nin İhracatında Endonezya'nın Payı (%)	Vergi (%)
	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim (%)	2018	2019	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim (%)			
'94	1.232	1.861	51,06	3.130.600	3.489.376	1.031.837	1.201.486	16,44	0,15	0,05	13
'48	1.603	1.692	5,55	1.715.786	1.796.338	1.524.576	1.584.613	3,94	0,11	0,09	5
'08	3.116	1.544	-50,45	3.960.605	4.178.054	1.310.874	1.486.011	13,36	0,10	0,04	7

Kaynak: ITC Trade Map

6.2. ENDONEZYA'NIN ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDEN İTHALATI

Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; bunların parçaları adlı ürün grubu özelinde 2019 yılında Endonezya'nın yaptığı ithalatta Çin Halk Cumhuriyeti'nin payı %39,8 olarak ölçülmektedir. Bu alanda Çin'in söz sahibi olmasının önündeki en büyük etken coğrafi yakınlık ve vergilendirme olarak düşünülebilmektedir.

Elektrikli makine ve teçhizat ve bunların parçaları; ses kaydediciler ve çoğaltıcıların Endonezya tarafından Çin'den ithalatı %46 oranında sağlanmaktadır ve 2019 yılında 9 milyar dolar civarında alım yapılmıştır.

Endonezya tarafından Çin'den yapılan ithalatta hükümetin neredeyse hiç vergi uygulamasında bulunmadığı görülmekte olup bu durum Çin'in pazarda en aktif ticari partner olmasının arkasında yatan en önemli sebeptir. Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları için %16 vergi uygulanmaktadır. Çin'e en fazla vergi uygulanan ürün kalemi olmasına rağmen, söz konusu ürün grubunun ithalatında ülkemizin karşılaştığı vergilendirme %24 oranındadır.

Tablo 4: Endonezya'nın Çin'den İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)

ÜRÜN KODU	Endonezya'nın Çin Halk Cumhuriyeti'nden İthalatı			Çin'in Dünyaya İhracatı		Endonezya'nın Dünya Genelinden İthalatı		Genel İthalatta Çin'in payı %	Endonezya Tarafından Uygulanan Vergi
	2018	2019	İthalatta Yıllık Değişim	2018	2019	2018	2019		
TOPLAM	45.537.831,00	44.930.621,00	-0,01	2.494.230.195	2.498.569.866	188.711.246,00	171.275.737,00	0	
'84	9.862.750,00	10.673.981,00	0,08	429.953.148	416.975.731	27.197.373,00	26.817.437,00	0	0
'85	10.061.357,00	9.223.012,00	-0,08	664.425.033	670.997.854	21.447.572,00	20.060.542,00	0	0
'72	2.169.071,00	2.100.671,00	-0,03	46.917.053	39.463.924	10.246.716,00	10.396.966,00	0	1
'39	1.749.920,00	1.810.967,00	0,03	80.135.877	84.386.942	9.210.567,00	8.784.619,00	0	3
'73	1.499.319,00	1.488.763,00	-0,01	65.558.408	69.554.449	3.887.604,00	3.651.318,00	0	1
'29	1.540.740,00	1.403.531,00	-0,09	59.795.623	56.814.767	6.925.834,00	5.818.608,00	0	0
'87	1.014.031,00	1.071.971,00	0,06	75.094.321	74.366.536	8.068.675,00	7.161.391,00	0	16
'54	965.376,00	997.802,00	0,03	20.499.924	22.212.237	1.745.028,00	1.681.025,00	1	0
'94	707.565,00	895.340,00	0,27	96.416.994	99.499.770	1.031.837,00	1.201.486,00	1	0
'08	741.351,00	814.228,00	0,1	5.284.633	6.229.019	1.310.874,00	1.486.011,00	1	0
'38	635.029,00	681.515,00	0,07	18.141.959	17.086.533	2.669.910,00	2.601.364,00	0	1
'28	833.354,00	668.510,00	-0,2	20.183.227	16.908.485	2.056.592,00	1.898.320,00	0	0

'90	598.079,00	661.578,00	0,11	71.444.014	72.995.669	2.885.561,00	2.874.410,00	0	0
'76	881.213,00	653.694,00	-0,26	27.077.282	26.108.435	2.172.792,00	1.891.555,00	0	0
'60	592.504,00	602.164,00	0,02	18.164.493	18.671.879	1.552.293,00	1.600.016,00	0	0
'07	526.879,00	588.366,00	0,12	10.518.061	10.328.092	738.371,00	770.135,00	1	0
'52	546.112,00	516.664,00	-0,05	15.393.581	14.142.823	2.396.849,00	1.974.887,00	0	0
'27	520.949,00	511.240,00	-0,02	46.630.492	47.035.193	31.581.865,00	23.480.062,00	0	0
'55	667.428,00	507.056,00	-0,24	12.692.242	12.395.421	1.485.472,00	1.193.448,00	0	0
'83	480.523,00	465.566,00	-0,03	18.633.797	19.630.441	840.895,00	827.331,00	1	0
'32	504.414,00	461.665,00	-0,08	7.782.237	7.739.324	1.589.100,00	1.493.294,00	0	0
'64	407.790,00	455.844,00	0,12	47.135.169	47.803.893	746.461,00	873.089,00	1	1
'31	525.534,00	412.031,00	-0,22	7.027.789	7.170.886	1.904.391,00	1.523.651,00	0	0
'48	363.163,00	382.572,00	0,05	19.460.628	22.008.828	1.524.576,00	1.584.613,00	0	0
'74	376.891,00	356.635,00	-0,05	6.948.149	6.783.502	1.454.355,00	1.308.461,00	0	0
'96	333.954,00	343.058,00	0,03	16.490.178	17.984.122	629.899,00	636.060,00	1	0
'69	464.293,00	342.914,00	-0,26	22.369.944	25.432.993	638.066,00	524.829,00	1	0
'40	373.908,00	341.819,00	-0,09	22.276.120	22.160.538	2.351.267,00	2.053.847,00	0	0
'95	322.842,00	335.570,00	0,04	56.730.622	62.798.229	428.717,00	430.886,00	1	0

Kaynak: ITC Trade Map

6.3. ENDONEZYA'NIN SİNGAPUR'DAN İTHALATI

Endonezya'nın mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeler adlı ürün grubunda gerçekleştirdiği ithalatta ise pazar lideri konumunda Singapur yer almaktadır. %10,27 oranında pazara sahip olan Singapur, 2019 yılında 8 milyar dolar satış gerçekleştirmiştir. Ülkeye yaptığı toplam ihracatı ise 17 milyar dolar olarak ölçülmektedir.

Endonezya tarafından Singapur'dan yapılan ithalatta hükümetin neredeyse hiç vergi uygulamasında bulunmadığı görülmekte olup bu durum Singapur'un pazarda en aktif ikinci ticari partner olmasının arkasında yatan en önemli sebeptir. Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri; hazırlanmış hayvan yemi için %21 vergi uygulanmaktadır. Singapur'a en fazla vergi uygulanan ürün kalemi olmasına rağmen, söz konusu ürün grubunun ithalatında ülkemizin karşılaştığı vergilendirme %32 oranındadır.

Tablo 5: Endonezya'nın Singapur'dan İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)

ÜRÜN KODU	ENDONEZYA'NIN SİNGAPURDAN İTHALATI			SİNGAPURUN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN İTHALATI		Genel İthalatta Singapur'un payı %	Singapur'un İhracatında Endonezya'nın Payı %	Vergi
	2018	2019	Yıllık Büyüme	2018	2019	2018	2019			
TOPLAM	21.439.522,00	17.589.850,00	0,18	412.077.471,00	390.386.234,00	188.711.246,00	171.275.737,00	10,27%	4,51%	
'27	11.884.178,00	8.223.566,00	0,31	54.070.608,00	47.881.207,00	31.581.865,00	23.480.062,00	35,02%	17,17%	0
'85	1.705.309,00	1.992.952,00	0,17	128.888.609,00	120.690.601,00	21.447.572,00	20.060.542,00	9,93%	1,65%	0

'39	1.343.341,00	1.311.024,00	0,02	15.956.324,00	14.605.484,00	9.210.567,00	8.784.619,00	14,92%	8,98%	0
'84	1.380.793,00	1.235.635,00	0,11	58.776.031,00	59.307.829,00	27.197.373,00	26.817.437,00	4,61%	2,08%	0
'29	1.171.767,00	1.017.786,00	0,13	16.898.929,00	12.872.614,00	6.925.834,00	5.818.608,00	17,49%	7,91%	0
'71	845.572,00	404.461,00	0,52	17.000.855,00	17.764.600,00	2.267.406,00	1.918.487,00	21,08%	2,28%	0
'33	239.203,00	368.745,00	0,54	8.372.900,00	9.672.646,00	1.338.121,00	1.304.591,00	28,27%	3,81%	9
'73	309.462,00	363.219,00	0,17	2.468.764,00	2.255.062,00	3.887.604,00	3.651.318,00	9,95%	16,11%	1
'72	282.092,00	335.535,00	0,19	1.852.736,00	1.589.350,00	10.246.716,00	10.396.966,00	3,23%	21,11%	0
'38	288.010,00	320.265,00	0,11	6.357.803,00	6.474.237,00	2.669.910,00	2.601.364,00	12,31%	4,95%	0
'90	258.303,00	294.605,00	0,14	19.227.672,00	20.933.958,00	2.885.561,00	2.874.410,00	10,25%	1,41%	0
'32	95.843,00	140.872,00	0,47	1.484.914,00	1.405.302,00	1.589.100,00	1.493.294,00	9,43%	10,02%	0
'48	118.555,00	135.585,00	0,14	1.541.336,00	1.507.943,00	1.524.576,00	1.584.613,00	8,56%	8,99%	0
'89	271.609,00	123.907,00	0,54	648.362,00	819.517,00	1.303.916,00	937.106,00	13,22%	15,12%	0
'40	107.184,00	115.805,00	0,08	2.075.333,00	1.887.067,00	2.351.267,00	2.053.847,00	5,64%	6,14%	0
'21	68.362,00	75.670,00	0,11	4.976.919,00	5.405.504,00	900.923,00	824.651,00	9,18%	1,40%	21
'88	118.464,00	75.498,00	0,36	7.387.286,00	7.957.684,00	908.192,00	519.933,00	14,52%	0,95%	0
'19	66.329,00	67.046,00	0,01	1.637.674,00	1.631.308,00	404.345,00	487.488,00	13,75%	4,11%	0
'23	51.540,00	66.049,00	0,28	251.702,00	251.583,00	3.057.376,00	2.649.398,00	2,49%	26,25%	0
'28	36.743,00	61.427,00	0,67	557.896,00	578.349,00	2.056.592,00	1.898.320,00	3,24%	10,62%	0
'76	69.623,00	60.746,00	0,13	909.853,00	748.176,00	2.172.792,00	1.891.555,00	3,21%	8,12%	0
'87	75.024,00	59.699,00	0,20	3.726.751,00	3.506.673,00	8.068.675,00	7.161.391,00	0,83%	1,70%	0
'56	15.727,00	57.858,00	2,68	64.188,00	55.734,00	530.411,00	538.276,00	10,75%	103,81%	0
'34	57.185,00	57.008,00	0,00	1.060.861,00	1.001.052,00	604.448,00	549.266,00	10,38%	5,69%	0
'74	53.660,00	54.476,00	0,02	1.190.402,00	736.444,00	1.454.355,00	1.308.461,00	4,16%	7,40%	2
'82	51.241,00	49.795,00	0,03	1.024.502,00	933.567,00	661.682,00	624.388,00	7,98%	5,33%	0
'18	31.987,00	43.831,00	0,37	713.207,00	755.055,00	706.787,00	775.984,00	5,65%	5,81%	0
'83	27.989,00	42.014,00	0,50	433.096,00	418.817,00	840.895,00	827.331,00	5,08%	10,03%	0
'25	34.493,00	35.719,00	0,04	67.235,00	53.161,00	975.079,00	887.543,00	4,02%	67,19%	0

Kaynak: ITC Trade Map

6.4. ENDONEZYA'NIN JAPONYA'DAN İTHALATI

Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; bunların parçaları adlı ürün grubu özelinde 2019 yılında ülkenin yaptığı ithalatta Japonya'nın payı %16 olarak ölçülmektedir. Bu alanda Japonya'nın söz sahibi olmasının önündeki en büyük etken coğrafi yakınlık ve vergilendirme olarak düşünülebilmektedir.

Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları ürün grubunda Japonya Endonezya'nın toplam ithalatında %33 paya sahiptir. %1 vergilendirmenin olduğu ürün grubunda, 2019 yılı satışı bir önceki yıla kıyasla %19 civarında azalmasına rağmen Japonya yine de 2 milyar dolar satış gerçekleştirmiştir.

Japonya'dan yapılan ithalatta Endonezya hükümetinin neredeyse hiç vergi uygulamasında bulunmadığı görülmektedir, ve bu durum Japonya'nın pazarda en aktif üçüncü ticari partner olmasının arkasında yatan en önemli sebeptir. Demir ve çelik ürünleri için %8 vergi uygulanmaktadır. Japonya'ya en fazla vergi uygulanan ürün kalemi olmasına rağmen, söz konusu ürün grubunun ithalatında ülkemizin karşılaştığı vergilendirme %9 oranındadır.

Tablo 6: Endonezya'nın Japonya'dan İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)

ÜRÜN KODU	ENDONEZYA'NIN JAPONYADAN İTHALATI			JAPONYANIN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN İTHALATI		Genel İthalatta Japonya'nın payı %	Japonya'nın İhracatında Endonezya'nın Payı %	Vergi
	2018	2019	İthalatta Yıllık Büyüme	2018	2019	2018	2019			
TOPLAM	17976712	15661831	-12,88%	738164252	705842013	188711246	171275737	9,14%	2,22%	
'84	4855956	4289306	-11,67%	147932351	137115223	27197373	26817437	15,99%	3,13%	0
'87	2909185	2363337	-18,76%	154053727	148853467	8068675	7161391	33,00%	1,59%	1
'72	1867583	1796448	-3,81%	29935869	26100302	10246716	10396966	17,28%	6,88%	8
'85	1706158	1478372	-13,35%	109422593	103041447	21447572	20060542	7,37%	1,43%	0
'39	753352	659257	-12,49%	26132999	25218431	9210567	8784619	7,50%	2,61%	1
'73	788099	658335	-16,47%	10300036	10329580	3887604	3651318	18,03%	6,37%	8
'40	617599	531848	-13,88%	10629708	10346308	2351267	2053847	25,90%	5,14%	0
'99	633370	467262	-26,23%	45598508	44943815	719574	541289	86,32%	1,04%	
'90	415818	410208	-1,35%	41310078	39079520	2885561	2874410	14,27%	1,05%	0
'29	372987	311078	-16,60%	18929194	17857709	6925834	5818608	5,35%	1,74%	0
'74	362916	278434	-23,28%	8545662	7580417	1454355	1308461	21,28%	3,67%	2
'38	213087	254950	19,65%	11880501	11886266	2669910	2601364	9,80%	2,14%	0
'71	317761	197050	-37,99%	11984849	11490253	2267406	1918487	10,27%	1,71%	1
'28	129143	165476	28,13%	5849162	6251187	2056592	1898320	8,72%	2,65%	
'55	166188	148725	-10,51%	1210867	1220753	1485472	1193448	12,46%	12,18%	0
'89	160781	138537	-13,83%	12618369	13803534	1303916	937106	14,78%	1,00%	0
'32	175541	117054	-33,32%	4952872	4625264	1589100	1493294	7,84%	2,53%	0
'82	116664	105383	-9,67%	4295935	3989706	661682	624388	16,88%	2,64%	0
'48	99740	91974	-7,79%	2958553	2569552	1524576	1584613	5,80%	3,58%	0

'27	35903	88089	145,35%	13366072	14013288	31581865	23480062	0,38%	0,63%	0
'34	80224	79805	-0,52%	2926276	3023931	604448	549266	14,53%	2,64%	0
'76	78322	74898	-4,37%	2423926	2201113	2172792	1891555	3,96%	3,40%	0
'68	78773	69146	-12,22%	2521708	2449935	477708	499736	13,84%	2,82%	0
'54	58836	64440	9,52%	2164561	2107857	1745028	1681025	3,83%	3,06%	0
'96	59460	60787	2,23%	3499489	3288111	629899	636060	9,56%	1,85%	1
'83	59329	55328	-6,74%	899032	872236	840895	827331	6,69%	6,34%	0
'81	75558	49699	-34,22%	1175732	1035958	145763	88799	55,97%	4,80%	0
'79	71375	48054	-32,67%	407420	367830	481885	422457	11,37%	13,06%	0
'33	48749	46949	-3,69%	5103625	5653798	1338121	1304591	3,60%	0,83%	0

Kaynak: ITC Trade Map

6.5. ENDONEZYA'NIN TAYLAND'DAN İTHALATI

Makineler, mekanik cihazlar, nükleer reaktörler, kazanlar; bunların parçaları adlı ürün grubu özelinde 2019 yılında ülkenin yaptığı ithalatta Tayland'ın payı %6 olarak ölçülmektedir. Bu alanda Tayland'ın söz sahibi olmasının önündeki en büyük etken coğrafi yakınlık ve vergilendirme olarak düşünülebilmektedir.

Demiryolu veya tramvay vagonları dışındaki araçlar ve bunların parça ve aksesuarları ürün grubunda Japonya Endonezya'nın toplam ithalatında %22 paya sahiptir. Vergilendirmenin olmadığı ürün grubunda, Tayland'ın 2019 yılı satışı bir önceki yıla kıyasla %6 civarında azalmasına rağmen 1,5 milyar dolar satış sağlamıştır.

Endonezya tarafından Tayland'dan yapılan ithalatta hükümetin neredeyse hiç vergi uygulamasında bulunmadığı görülmektedir, ve bu durum Japonya'nın pazarda en aktif ticari partnerlerden biri olmasının arkasında yatan en önemli sebeptir.

Tablo 7: Endonezya'nın Tayland'dan İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)

ÜRÜN KODU	ENDONEZYA'NIN TAYLAND'DAN İTHALATI			TAYLANDIN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN İTHALATI		Genel İthalatta Tayland'ın payı %	Tayland'ın İhracatında Endonezya'nın Payı %	Endonezya Tarafından Uygulanan Vergi
	2018	2019	İthalatta Yıllık Büyüme	2018	2019	2018	2019			
'TOTAL	10.952.798	9.469.093	-0,14	249.921.314	245.380.465	188.711.246	171.275.737	0	0	
'84	1.944.591	1.609.936	-0,17	42.920.294	40.187.477	27.197.373	26.817.437	0	0	-
'87	1.694.422	1.579.125	-0,07	30.457.807	28.958.658	8.068.675	7.161.391	0	0	-
'17	1.457.148	1.175.009	-0,19	2.869.055	3.344.770	2.125.494	1.679.460	1	0	4
'39	1.195.419	1.054.729	-0,12	14.531.375	13.355.023	9.210.567	8.784.619	0	0	-
'85	751.853	682.005	-0,09	35.018.794	33.873.182	21.447.572	20.060.542	0	0	-
'29	570.279	505.945	-0,11	6.132.489	4.608.596	6.925.834	5.818.608	0	0	-
'40	229.183	217.762	-0,05	15.500.637	15.344.870	2.351.267	2.053.847	0	0	-

'73	157.860	166.545	0,06	4.724.982	4.394.148	3.887.604	3.651.318	0	0	1
'11	173.762	147.765	-0,15	1.571.437	1.443.776	451.583	418.273	0	0	-
'08	112.882	141.098	0,25	2.746.244	3.757.488	1.310.874	1.486.011	0	0	-
'48	143.270	139.352	-0,03	1.632.605	1.512.938	1.524.576	1.584.613	0	0	-
'72	125.809	135.214	0,07	1.542.142	1.252.319	10.246.716	10.396.966	0	0	-
'90	120.151	121.442	0,01	5.513.783	5.404.937	2.885.561	2.874.410	0	0	-
'74	112.042	119.974	0,07	2.127.502	2.126.627	1.454.355	1.308.461	0	0	2
'27	153.109	98.902	-0,35	10.590.822	8.479.015	31.581.865	23.480.062	0	0	-
'55	112.791	97.792	-0,13	1.387.030	1.228.897	1.485.472	1.193.448	0	0	-
'35	85.469	85.243	0,00	881.365	899.020	514.091	504.348	0	0	-
'19	69.491	81.421	0,17	1.418.857	1.551.438	404.345	487.488	0	0	-
'38	79.234	77.070	-0,03	1.092.801	1.234.513	2.669.910	2.601.364	0	0	-
'23	77.890	73.241	-0,06	1.809.709	1.870.352	3.057.376	2.649.398	0	0	-
'76	79.363	73.156	-0,08	1.811.368	1.886.128	2.172.792	1.891.555	0	0	-
'33	79.114	71.200	-0,10	2.093.945	2.594.118	1.338.121	1.304.591	0	0	9
'32	73.976	67.246	-0,09	667.447	634.924	1.589.100	1.493.294	0	0	-
'83	61.921	65.869	0,06	900.444	835.949	840.895	827.331	0	0	-
'28	78.658	65.440	-0,17	821.591	765.606	2.056.592	1.898.320	0	0	-
'56	71.185	61.652	-0,13	552.490	560.622	530.411	538.276	0	0	-
'41	48.726	59.177	0,21	676.666	666.471	505.383	508.520	0	0	-
'21	46.658	53.052	0,14	2.291.580	2.493.962	900.923	824.651	0	0	23
'25	62.168	50.582	-0,19	971.319	1.006.680	975.079	887.543	0	0	-

Kaynak: ITC Trade Map

6.6. ENDONEZYA'NIN AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEN İTHALATI

Endonezya tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nden en fazla ithal edilen ürün Endonezya'nın genel ithalatında ABD'nin %5 pay bulduğu mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümlü maddeleri kapsayan ürün grubudur.

Yağlı tohumlar ve yağlı meyveler; çeşitli tahıllar, tohumlar ve meyveler; endüstriyel veya tıbbi ürünler grubuna bakıldığında ise ABD, %67,72 pay ile Endonezya pazarının hakimi olarak gözükmektedir.

Endonezya için Amerika Birleşik Devletleri'nin ithalat alanında en büyük beşinci partner olmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır.

Endonezya ABD'nin Hint-Pasifik Bölgesi'nin hayati bir ortağıdır ve ABD-Endonezya ilişkileri giderek artan bir önem kazanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin, Hollanda'dan bağımsızlığını kazanmasının ardından 1949'da Endonezya ile diplomatik ilişkiler kuran ilk ülkelerden biri olması da ticari ilişkilerin siyasi ilişkiler tarihi ile desteklendiğini göstermektedir. Endonezya'nın 1998'den bu yana demokratikleşme ve reform süreci, istikrarını ve güvenliğini artırmış ve ABD-Endonezya ilişkilerinin güçlenmesine neden olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ve Endonezya, diğerleri arasında demokrasi ve sivil toplum, eğitim, güvenlik, dayanıklılık ve

hafifletme, denizcilik, enerji ve ticaret konularında tutarlı üst düzey katılımı teşvik etmek için 2010 yılında Kapsamlı bir Ortaklık başlatmıştır. Başarıya dayanarak, 2015 yılında, iki ülke ABD-Endonezya Stratejik Ortaklığı ile ilişkilerini geliştirmiş ve iş birliğini bölgesel ve küresel öneme sahip konular ile genişletmiştir. İki ülke arasındaki siyasi ortaklık, ticarete ve ticarete uygulanan vergilendirmelere de yansımaktadır.

Tablo 8: Endonezya'nın ABD'den İthalatında Öne Çıkan Başlıca Ürünler (1.000 \$)

ÜRÜN GTİP	ENDONEZYA'NIN ABD'DEN İTHALATI		İthalatta yıllık Değişim	ABD'İN DÜNYAYA İHRACATI		ENDONEZYA'NIN DÜNYADAN İTHALATI		Genel İthalatta ABD'nin payı %	ABD'nin İhracatında Endonezya'nın Payı %	Endonezya Tarafından Uygulanan Vergi
	2018	2019		2018	2019	2018	2019			
'TOTAL	10.212.286	9.318.897	-0,09	1.665.992.032	1.645.174.335	188.711.246	171.275.737	0	0	
'27	1.070.377	1.175.702	0,10	192.681.236	199.735.686	31.581.865	23.480.062	0	0	1
'84	1.271.316	1.165.832	-0,08	213.377.248	205.879.700	27.197.373	26.817.437	0	0	4
'12	1.079.268	1.008.681	-0,07	22.421.640	23.892.195	1.515.796	1.489.504	1	0	2
'23	592.812	524.198	-0,12	11.140.454	10.430.282	3.057.376	2.649.398	0	0	3
'47	470.455	508.457	0,08	9.413.218	8.518.120	1.770.438	1.542.629	0	0	-
'52	639.979	437.842	-0,32	8.377.508	7.905.838	2.396.849	1.974.887	0	0	7
'39	375.849	412.691	0,10	66.556.823	64.904.031	9.210.567	8.784.619	0	0	8
'85	390.012	394.733	0,01	176.302.383	173.185.141	21.447.572	20.060.542	0	0	2
'10	295.478	378.494	0,28	21.028.435	16.881.209	3.795.041	3.237.323	0	0	3
'90	328.195	291.046	-0,11	89.646.001	90.782.755	2.885.561	2.874.410	0	0	5
'38	318.887	253.948	-0,20	30.298.014	31.065.801	2.669.910	2.601.364	0	0	5
'28	213.472	230.241	0,08	12.462.653	11.474.937	2.056.592	1.898.320	0	0	5
'04	151.196	200.244	0,32	4.620.096	4.968.490	1.014.479	1.143.428	0	0	5
'30	163.161	159.950	-0,02	48.345.553	53.561.670	990.531	912.232	0	0	3
'88	438.343	142.118	-0,68	139.438.541	136.043.357	908.192	519.933	0	0	-
'29	152.588	140.883	-0,08	40.339.201	39.327.263	6.925.834	5.818.608	0	0	3
'08	110.523	124.887	0,13	14.694.470	15.089.573	1.310.874	1.486.011	0	0	7
'76	142.058	124.478	-0,12	12.586.587	10.937.898	2.172.792	1.891.555	0	0	5
'21	105.623	106.337	0,01	8.921.292	9.374.196	900.923	824.651	0	0	32
'55	88.801	104.326	0,17	2.279.880	2.214.997	1.485.472	1.193.448	0	0	9
'72	206.554	100.887	-0,51	16.496.255	14.378.702	10.246.716	10.396.966	0	0	9
'87	144.634	99.539	-0,31	130.730.673	133.040.764	8.068.675	7.161.391	0	0	24
'33	105.878	98.653	-0,07	13.620.462	13.857.683	1.338.121	1.304.591	0	0	20
'73	128.117	93.101	-0,27	19.257.991	18.687.072	3.887.604	3.651.318	0	0	10
'02	54.409	87.406	0,61	17.268.856	17.661.593	724.703	850.232	0	0	6
'40	89.664	66.446	-0,26	13.977.983	13.206.985	2.351.267	2.053.847	0	0	8
'25	49.065	49.905	0,02	3.009.879	2.597.168	975.079	887.543	0	0	3
'64	36.521	49.899	0,37	1.562.104	1.635.096	746.461	873.089	0	0	19
'44	62.478	49.565	-0,21	9.868.269	8.280.269	447.967	541.342	0	0	3

Kaynak: ITC Trade Map

7. KAYNAKÇA

1. Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı Bilgi Sistemi – www.ticaret.gov.tr
2. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı – www.mfa.gov.tr
3. Türkiye İstatistik Kurumu – www.tuik.gov.tr
4. Uludağ İhracatçılar Birliği – www.uib.org.tr/tr
5. Uluslararası Çalışma Örgütü – <https://www.ilo.org>
6. ITC Trademap – www.trademap.org